

ZARZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Regionalny Program Strategiczny
w zakresie
aktywności zawodowej i społecznej
Aktywni Pomorzanie

GDAŃSK 2013

SPIS TREŚCI

Wykaz użytych skrótów	4
Wprowadzenie.....	5
I. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA.....	7
1. Wnioski z analizy sytuacji w obszarze zatrudnienia, kapitału społecznego i edukacji.....	7
2. Analiza SWOT	23
3. Wyzwania	25
II. CZĘŚĆ PROJEKCYJNA.....	26
1. Cele, Priorytety i Działania.....	26
2. Realizacja Zobowiązań SWP zapisanych w SRWP 2020	53
III. SYSTEM REALIZACJI	61
1. Kompetencje i odpowiedzialność kluczowych aktorów	61
2. Koordynacja z pozostałymi RPS.....	65
3. Procedura aktualizacji.....	68
4. Zasady i warunki wykorzystania Zintegrowanych Porozumień Terytorialnych.....	68
5. Ramy finansowe.....	71
6. System monitorowania i oceny realizacji.....	73
IV. ZAŁĄCZNIKI	75
Załącznik 1. Charakterystyka przedsięwzięć strategicznych.....	75
Załącznik 2. Wnioski z oceny ex-ante Programu.....	79
Załącznik 3. Słownik kluczowych pojęć.....	81

WYKAZ UŻYTYCH SKRÓTÓW

CEN	Centrum Edukacji Nauczycieli
DF	Departament Finansów
DES	Departament Edukacji i Sportu
DISI	Departament Społeczeństwa Informacyjnego i Informatyki
DK	Departament Kultury
DO	Departament Organizacji
DRG	Departament Rozwoju Gospodarczego
DRRP	Departament Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego
EWD	edukacyjna wartość dodana
FIO	Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JST	jednostka samorządu terytorialnego
LGD	Lokalna Grupa Działania
LGR	Lokalna Grupa Rybacka
ODN	Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
OHP	Ochotnicze Hufce Pracy
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PSME	Pomorski System Monitoringu i Ewaluacji
PUP	powiatowy urząd pracy
REGON	Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej i Monitoringu
ROEFS	Regionalny Ośrodek Europejskiego Funduszu Społecznego
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
RPO	Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego
RPS	Regionalny Program Strategiczny
SIO	System Informacji Oświatowej
SRWP	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020
SWP	Samorząd Województwa Pomorskiego
UE	Unia Europejska
UMWP	Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy
ZPT	Zintegrowane Porozumienia Terytorialne
ZWP	Zarząd Województwa Pomorskiego

WPROWADZENIE

1. Regionalny Program Strategiczny w zakresie aktywności zawodowej i społecznej, dalej określany nazwą *RPS Aktywni Pomorzanie* lub słowem „Program”, jest jednym z sześciu zasadniczych narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, dalej zwanej SRWP, uchwalonej przez Sejmik Województwa Pomorskiego w dniu 24 września 2012 r. (uchwała nr 458/XXII/12).
2. Podstawę prawną do opracowania Programu, poza uchwałą Sejmiku Województwa Pomorskiego nr 458/XXII/2012 z dnia 24 września 2012 r., stanowią: ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa.
3. Program pełni wiodącą rolę w konkretyzacji i realizacji wynikających z zapisów SRWP działań Samorządu Województwa Pomorskiego w takich obszarach, jak zatrudnienie, kapitał społeczny i edukacja.
4. Program, jako jeden z sześciu dokumentów wiodących w realizacji SRWP, należy do podstawowych punktów odniesienia, decydujących o kształcie przyjmowanych na poziomie Województwa Pomorskiego programów operacyjnych, a także ukierunkowaniu środków ujmowanych po stronie wydatków rozwojowych w budżecie województwa.
5. Zakres tematyczny Programu obejmuje trzy cele operacyjne SRWP i dziesięć kierunków działań SRWP. Osiągnięciu celów operacyjnych SRWP mają służyć działania rozwojowe, które w sposób wyselekcjonowany i zhierarchizowany wskazane zostały w części projekcyjnej dokumentu.

RPS W ZAKRESIE AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ I SPOŁECZNEJ	
Cel operacyjny z SRWP	Kierunek działania z SRWP
Wysoki poziom zatrudnienia	Aktywizacja biernych zawodowo i bezrobotnych
	Wspieranie rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw
	Poprawa jakości ponadgimnazjalnego kształcenia zawodowego i kształcenia ustawicznego
Wysoki poziom kapitału społecznego	Systemowe wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych
	Podnoszenie poziomu tożsamości regionalnej i lokalnej oraz integracja społeczności lokalnych
	Aktywne uczestnictwo w kulturze, sporcie i rekreacji
	Kompleksowa rewitalizacja i rozwój przestrzeni publicznych
Efektywny system edukacji	Zapewnienie wysokiej jakości edukacji na poziomie podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym
	Poprawa dostępu do edukacji przedszkolnej i zorganizowanych form opieki nad dziećmi do lat 3
	Rozwój systemowego wsparcia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych (w tym szczególnie uzdolnionych)

6. Program prezentuje wynikającą ze SRWP politykę rozwoju w zakresie zatrudnienia, kapitału społecznego i edukacji, a także zawiera listę przedsięwzięć strategicznych, w tym wynikających ze zobowiązań Samorządu Województwa Pomorskiego zapisanych w SRWP.
7. W celu wdrożenia zasady zintegrowanego podejścia do rozwoju w wymiarze gospodarczym, społecznym i przestrzennym, Program określa zróżnicowaną terytorialnie politykę rozwoju województwa w poszczególnych działaniach rozwojowych, dotyczących obszaru tematycznego objętego dokumentem.
8. Projekt Programu, przyjęty Uchwałą Nr 326/234/13 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 28 marca 2013 roku, zgodnie z wymogami wynikającymi z ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. 2006 Nr 227 poz. 1658 z późn. zm.) skierowany został do konsultacji społecznych, które trwały łącznie 61 dni (od 8 kwietnia do 7 czerwca 2013 r.). Raport z przebiegu konsultacji społecznych Programu przyjęty został Uchwałą Nr 782/264/13 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 4 lipca 2013 roku.
9. Zgodnie z wymogami wynikającymi z ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2008 r. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.), projekt Programu podlegał strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko, której zasadniczym elementem było sporządzenie i przyjęcie przez Zarząd Województwa Pomorskiego – Uchwałą Nr 464/245/13 z dnia 9 maja 2013 roku – Prognozy oddziaływania na środowisko dla projektu Programu. Konsultacje społeczne w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko projektu Programu wraz z prognozą oddziaływania na środowisko trwały od 13 maja do 7 czerwca 2013 roku.
10. Projekt Programu, zgodnie z wymogami wynikającymi z art. 15 ust. 6 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, poddany został procedurze oceny ex-ante. Ocena ex-ante była realizowana przez zewnętrznego wykonawcę jednocześnie dla wszystkich 6 regionalnych programów strategicznych.

I. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA

1. WNIOSKI Z ANALIZY SYTUACJI W OBSZARZE ZATRUDNIENIA, KAPITAŁU SPOŁECZNEGO I EDUKACJI

Wykorzystane informacje pochodzą głównie z badań naukowych, ekspertyz, analiz i studiów, a także z opracowań własnych, bazujących na najnowszych dostępnych danych z systemu statystyki publicznej.

Województwo pomorskie wyróżnia się na tle pozostałych regionów najwyższym od ponad dekady przyrostem naturalnym. Młoda struktura demograficzna, budowana najwyższym w skali kraju współczynnikiem urodzeń i wskaźnikiem dzietności, podlega jednak niekorzystnym zmianom demograficznym zachodzącym w całym kraju. Zaznacza się trend malejącej liczby urodzeń i zmniejszającego się udziału osób niepełnoletnich, szczególnie w dużych miastach, co znamionuje strukturalne starzenie się społeczeństwa. Charakterystyczne dla Pomorza jest również zjawisko związane z osiedlaniem się na obrzeżach większych miast regionu. Analizując saldo migracji według powiatów, zaobserwowano w ostatnim czasie jego dodatnie wartości tylko w 5 powiatach: gdańskim, kartuskim, wejherowskim, puckim i słupskim, a więc głównie w powiatach położonych na terenie Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta oraz w bezpośrednim sąsiedztwie Słupska.

Zatrudnienie

Jednym z ważniejszych problemów województwa pomorskiego jest brak systemowego wsparcia w obszarze aktywizacji pomorskich zasobów pracy, czyli zarówno osób biernych zawodowo, jak i bezrobotnych, oraz niska dostępność wysokiej jakości usług z zakresu poradnictwa zawodowego.

Wpływ na poziom aktywności zawodowej mieszkańców regionu ma silnie zróżnicowany geograficznie popyt na pracę oraz niska mobilność przestrzenna i zawodowa Pomorzan. Mieszkańcy województwa pomorskiego rzadko zmieniają miejsce zamieszkania ze względu na pracę. 30% mieszkańców dojeżdża do pracy średnio około 20 kilometrów (najczęściej w ramach jednego powiatu), pozostali przemieszczają się średnio 4 kilometry. Niską mobilnością przestrzenną charakteryzują się w szczególności mieszkańcy obszarów wiejskich i mniejszych miast. Na jej ograniczenie wpływa nieefektywnie funkcjonujący w Pomorskiem system transportowy, co szczególnie widać na obszarach zachodniej i południowo-zachodniej części województwa.

Na niską mobilność przestrzenną Pomorzan nakłada się niezadowalająca mobilność zawodowa, przejawiająca się głównie brakiem kompetencji pozwalających na zmianę zawodu i niechęcią do podnoszenia posiadanych kwalifikacji oraz dostosowania umiejętności do oczekiwań pracodawców. Jednocześnie maleje liczba osób wchodzących na rynek pracy, co może doprowadzić do deficytu zasobów kadrowych w niektórych branżach.

Również system edukacyjny nie jest efektywnie wykorzystany i zaangażowany w zaspokajanie potrzeb pracodawców i kreowanie atrakcyjnego kapitału ludzkiego. Niekorzystne tendencje demograficzne, konieczność zwiększania aktywności i mobilności zawodowej oraz coraz dynamiczniej zmieniająca się gospodarka wymuszają rozwój kształcenia ustawicznego w regionie (zdecydowane podniesienie jego dostępności, jakości, skuteczności i efektywności).

Województwo pomorskie na tle innych województw charakteryzuje się przeciętnym poziomem zatrudnienia mieszkańców. W 2012 r. wskaźnik zatrudnienia w województwie pomorskim równał się średniej w kraju i wynosił 50,2%. Istotną barierę rozwojową regionu stanowi znaczny odsetek osób biernych zawodowo i wysoki poziom bezrobocia strukturalnego. Dodatkową trudnością jest niski wskaźnik zatrudnienia osób młodych w wieku 15–30 lat oraz osób w wieku 55 i więcej, a także kobiet i niepełnosprawnych.

Poważnym problemem regionu jest duża grupa osób młodych pozostających bez pracy. Aktywizacji tej grupy nie sprzyjają preferencje pracodawców, którzy szukają przede wszystkim wykwalifikowanych, doświadczonych i odpowiedzialnych pracowników, ale i rozbieżność pomiędzy oczekiwaniami pracodawców, a kompetencjami nabytymi w trakcie procesu kształcenia. Nakłada się na to niewielkie zainteresowanie pracodawców umożliwieniem osobom młodym zdobycia pierwszego doświadczenia zawodowego poprzez np. organizowanie praktyk i staży jeszcze w trakcie trwania nauki.

Spadająca aktywność zawodowa osób w wieku 55 i więcej lat wynika z faktu szybkiego przechodzenia na emeryturę, korzystania z innych świadczeń, czy też opiekowania się osobami zależnymi. Wpływ na poziom aktywności zawodowej tej grupy ma również nastawienie pracodawców obawiających się częstych zachorowań, obniżonej sprawności, niechęci do zmian, mniejszej gotowości do podnoszenia oraz zdobywania nowych kwalifikacji, a także obciążeń związanych z długim okresem ochronnym przed emeryturą i odprawami emerytalnymi. Co prawda udział osób w wieku 55 lat i więcej w liczbie bezrobotnych ogółem nie jest wysoki (wynosi 12,3%), należy jednak zauważyć, iż szybkie kończenie aktywności zawodowej może mieć negatywny wpływ na inne obszary ich życia.

Istotny negatywny wpływ na aktywność zawodową i społeczną mieszkańców Pomorza mają patologie społeczne. Problemy tej kategorii obejmują zagrożenia związane z rynkiem pracy, zagrożenie rodziny, sytuację zdrowotną (umieralność) oraz szeroko rozumiane bezpieczeństwo publiczne. Skala powyższych zagrożeń jest zróżnicowana terytorialnie i wymaga podjęcia działań ściśle dostosowanych do lokalnych potrzeb. Kwestią wymagającą wsparcia na obszarze całego województwa jest natomiast rozbudowa zróżnicowanych form pomocy rodzinie, zwłaszcza rodzinie zagrożonej dysfunkcją. W kontekście realnych potrzeb niezbędny jest rozwój takich instytucji, jak placówki wsparcia dziennego czy budowa systemu kształcenia i doskonalenia osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą.

Wśród osób aktywnych zawodowo w województwie pomorskim przeważają liczebnie mężczyźni (zarówno wśród pracujących, jak i bezrobotnych). Niepokojącym zjawiskiem jest przewaga kobiet

wśród ogółu biernych zawodowo, związana zarówno z przerywaniem pracy ze względu na sytuację rodzinną (urodzenie/wychowywanie dziecka, konieczność zapewnienia opieki nad osobą zależną), jak i z wcześniejszym przechodzeniem na emeryturę. Aktywizację zawodową kobiet utrudniają dezaktualizujące się kompetencje zawodowe, utrata kontaktu ze środowiskiem zawodowym oraz obawy pracodawców przed częstą absencją matek. Potwierdzeniem większych trudności kobiet w znalezieniu pracy jest ich wyższy udział w liczbie bezrobotnych.

Pomorskie cechuje szczególne zagrożenie bezrobociem ludności zamieszkującej obszary wiejskie. Przyczyny tego zjawiska to przede wszystkim mniejsza niż w miastach liczba pracodawców, niedogodne warunki dojazdu do możliwych miejsc pracy, niższe niż w miastach poczucie własnej wartości oraz gorsze wykształcenie mieszkańców wsi.

Pomorskie charakteryzuje niski na tle kraju wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych (województwo znajduje się w grupie 6 regionów o najniższym takim wskaźniku), przy jednoczesnym silnym zróżnicowaniu terytorialnym tego zjawiska; procentowo najwięcej bezrobotnych osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jest w powiatach nowodworskim i sztumskim, najmniej w Sopocie, Gdyni i Gdańsku. Istotnymi barierami utrudniającymi aktywizację osób niepełnosprawnych są: złożoność przepisów dotyczących odpowiedzialności pracodawców oraz brak wiedzy na temat korzyści wynikających z zatrudniania osób niepełnosprawnych, bezradność i niska samoocena osób niepełnosprawnych oraz niska motywacja finansowa (bariera rentowa), a także stosunkowo niskie wykształcenie niepełnosprawnych w porównaniu do innych grup osób bezrobotnych. Dodatkowym czynnikiem negatywnie wpływającym na poziom zatrudnienia w tej grupie są bariery transportowe i architektoniczne.

Województwo pomorskie pod względem odsetka osób korzystających ze wsparcia systemu pomocy społecznej nie odbiega od średniej krajowej. We wschodniej części województwa znajdują się jednak powiaty charakteryzujące się wysokim udziałem dochodów z pomocy społecznej w budżetach gospodarstw domowych. Szczególnie niepokojący jest wysoki odsetek rodzin zagrożonych wykluczeniem i wykluczonych społecznie. Rodziny te dotknięte są najczęściej, obok ubóstwa, długotrwałym bezrobociem, trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi oraz problemami uzależnień i przemocy domowej. Poprawie tej sytuacji nie sprzyja istniejący system wsparcia, którego efektywność jest ograniczana przez niewystarczające stosowanie metody środowiskowej w pracy socjalnej, a także brak stałego podnoszenia poziomu kwalifikacji kadry pracującej w instytucjach związanych z szeroko rozumianą pomocą społeczną.

Z kolei na aktywizację społeczną seniorów negatywnie wpływa infrastruktura przeznaczona dla osób starszych, nieprzygotowana do zachodzących – zarówno w województwie pomorskim, jak i w całym kraju – procesów demograficznych. Wzrastająca liczba miejsc w tak zwanych uniwersytetach trzeciego wieku, prowadzonych między innymi przez publiczne i niepubliczne uczelnie oraz organizacje pozarządowe, zaspokaja tylko część potrzeb intelektualnych starszych mieszkańców regionu. Istotnym problemem jest natomiast brak zróżnicowanych form wsparcia instytucjonalnego o charakterze dziennym i całodobowym (w tym usługi opiekuńcze przeznaczone dla osób starszych, pozwalające na jak najdłuższe ich pozostawanie w środowisku domowym).

Choć pod względem liczby podmiotów ekonomii społecznej Pomorze nie odbiega od średniej krajowej (w województwie pomorskim funkcjonują 82 podmioty ekonomii społecznej), to w porównaniu do danych z innych krajów europejskich (np. Francja, Holandia, Wielka Brytania) wskaźnik ilościowy dla naszego regionu jest bardzo niski. Jednocześnie charakterystyczne dla województwa pomorskiego jest duże zróżnicowanie terytorialne w liczbie działających podmiotów ekonomii społecznej (najwięcej działa w powiecie chojnickim, w powiecie gdańskim natomiast nie funkcjonuje żadna instytucja tego typu). Tę niekorzystną dla regionu sytuację podtrzymuje brak kompleksowego i systemowego wsparcia podmiotów ekonomii społecznej, przejawiający się głównie udzielaniem pomocy o instytucjonalnie rozproszonym charakterze (jednostki samorządu terytorialnego, ośrodki pomocy społecznej, powiatowe urzędy pracy, organizacje pozarządowe, PFRON, ROEFS). Niepokojący jest w szczególności brak stabilnych podstaw finansowych tych podmiotów – 80% z nich nie posiada rezerw finansowych; nieco ponad 20% podmiotów deklaruje, że w wyniku problemów z płynnością finansową zdarzało im się w przeszłości nie regulować należności na czas. Poważną barierą dla sektora ekonomii społecznej w województwie pomorskim jest również uzależnienie od środków publicznych, brak powiązań ze sferą biznesu, słaba promocja, brak dobrych praktyk oraz niski poziom wiedzy i świadomości, dotyczący funkcjonowania tego typu podmiotów.

Istotnym czynnikiem mającym wpływ na niski poziom aktywności zawodowej mieszkańców województwa pomorskiego jest brak skoordynowanego systemu poradnictwa zawodowego. Podejmowane działania mają charakter instytucjonalnie rozproszony (WUP, PUP, OHP, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, szkolni doradcy zawodowi, centra kształcenia ustawicznego, agencje poradnictwa zawodowego, akademickie biura karier, organizacje pozarządowe).

Niezadawalająca jakość usług świadczonych przez doradców zawodowych w urzędach pracy wynika zarówno z nieadekwatnej liczby doradców w stosunku do liczby ich klientów, jak i z niskiej efektywności samych działań doradczych. Problemem jest też przekazywanie w większości szkół regionu działań z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego pedagogom szkolnym jako zadania dodatkowego, mimo ciężenia na nich wielu innych obowiązków. Jednocześnie podejmowane w szkołach działania nie są właściwie zorganizowane, nie są też objęte wsparciem merytorycznym. Brak im koordynacji pomiędzy wszystkimi etapami edukacyjnymi, programu rozwoju i wreszcie systemu monitoringu i ewaluacji, pozwalającego na stałe dostosowywanie podejmowanych działań do potrzeb odbiorców bezpośrednich (uczniów i rodziców) i pośrednich (systemu kształcenia, gospodarki). Dodatkowo profesjonalne doradztwo edukacyjno-zawodowe w szkołach nie rozwija się z uwagi na niezadawalający potencjał osób prowadzących doradztwo (mimo dużej liczby osób, które w ostatnich latach ukończyły studia podyplomowe w tym zakresie) oraz przekonanie o niskim znaczeniu takiego doradztwa.

Realizowane w szkołach i w innych instytucjach programy doradztwa w niewystarczającym stopniu uwzględniają trendy wskazujące na konieczność poszerzenia definicji doradztwa zawodowego o działania związane z upowszechnieniem idei uczenia się przez całe życie (*Lifelong Learning*) i narzędzi służących jej realizacji, w tym wdrożenia nowoczesnych form doradztwa, takich jak brokering edukacyjny czy socjoterapia motywacyjna.

Obecnie brakuje rzetelnej diagnozy w zakresie doradztwa zawodowego i edukacyjno-zawodowego oraz badań dotyczących współpracy pomiędzy poszczególnymi podmiotami.

Lepsze wykorzystanie postaw przedsiębiorczych Pomorzan wymaga podniesienia jakości i dostępności wsparcia dla powstawania i rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw.

Mieszkańcy Pomorza wyróżniają się na tle Polski postawą przedsiębiorczą. Spośród ankietowanych Pomorzan prawie połowa deklaruje, że ma pomysł na własną firmę lub jak rozwinąć firmę już prowadzoną. Dla 60% pytanych z Pomorza prowadzenie biznesu jest lepsze niż praca na etacie.

Województwo pomorskie zajmuje wysoką pozycję wśród regionów pod względem podstawowych wskaźników obrazujących poziom przedsiębiorczości, w tym liczby małych i średnich przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze REGON oraz nowo powstałych firm na 1000 mieszkańców. Jednocześnie Pomorze zajmuje 2. miejsce w liczbie zlikwidowanych przedsiębiorstw. Świadczy to o dużej dynamice tworzenia firm. Powstające firmy to w 99% mikroprzedsiębiorstwa. Brakuje sprawnego systemu wspierania trwałego rozwoju takich firm – przechodzenia na kolejne etapy zarówno w skali działalności (także zwiększania zatrudnienia), poziomu technicznego (w tym podnoszenia kwalifikacji i kompetencji pracowników), jak i rozszerzania rynków zbytu (w tym na rynki zagraniczne). Istotne jest, że województwo utrzymało 5. miejsce wśród województw kraju pod względem liczby przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym.

W regionie, po okresie około 3 lat od momentu rozpoczęcia działalności gospodarczej, około 50% firm korzystających z jednorazowych środków Funduszu Pracy nadal funkcjonuje na rynku. Punktem zwrotnym w działalności nowych firm jest 24. miesiąc, a więc termin zakończenia okresu ulgi przy opłacaniu składek na ubezpieczenia społeczne dla osób zakładających działalność gospodarczą. Główne problemy takich firm to za niskie przychody w stosunku do kosztów prowadzenia działalności i brak perspektyw rozwoju (wynikające na przykład z małego zapotrzebowania na oferowane usługi/produkty, słabych kompetencji zarządczych i marketingowych, dynamicznie zmieniającej się sytuacji konkurencyjnej).

Jednocześnie brakuje rozwiązań systemowych wspierających rozwój istniejących przedsiębiorstw (np. w zakresie wchodzenia na nowe rynki), które umożliwiłyby wzrost zatrudnienia w przedsiębiorstwach dłużej funkcjonujących na rynku.

Upowszechnienie idei uczenia się przez całe życie oraz rozwój wysokiej jakości kształcenia i szkolenia łączy się z koniecznością podjęcia działań związanych z prowadzeniem bieżącej analizy zmian gospodarczych zachodzących w regionie w celu lepszego powiązania szkolnictwa zawodowego i kształcenia ustawicznego z dynamicznie zmieniającym się rynkiem pracy.

Pomorskie charakteryzuje bardzo niski udział osób w wieku 25–64 lata w kształceniu ustawicznym. Jednocześnie obserwuje się systematyczny spadek aktywności szkoleniowej i samokształceniowej

osób powyżej 45 lat, przy czym częściej swoje umiejętności podnoszą pracujący, w szczególności kobiety.

Problemem jest też niski odsetek osób bezrobotnych uczestniczących w kursach i szkoleniach (uczestniczą w nich przede wszystkim osoby z wykształceniem wyższym), a także niski wskaźnik dostępności szkoleń (w 2011 r. – 14. miejsce w rankingu województw pod względem liczby pracowników przeszkolonych w ramach kursów i szkoleń w stosunku do liczby pracowników zatrudnionych we wszystkich podmiotach). Wynika to głównie z malej dostępności oferty szkoleniowej oraz słabego powiązania jej z realnymi oczekiwaniami pracodawców, a także z braku upowszechnienia idei uczenia się przez całe życie. Idea ta obejmuje nie tylko kształcenie i szkolenie dorosłych, ale i świadome kształtowanie na każdym etapie edukacyjnym potrzeby stałego rozwoju własnych kompetencji i otwartości na zmiany. Taka postawa sprzyja wykorzystywaniu zmian prawnych wprowadzonych w systemie oświaty, umożliwiających potwierdzanie kwalifikacji uzyskanych w drodze edukacji pozaformalnej i nieformalnej.

Niekorzystna sytuacja kobiet na pomorskim rynku pracy łączy się między innymi z niską dostępnością (w aspekcie przestrzennym, finansowym, społecznym i organizacyjnym) zorganizowanych form opieki nad dziećmi do lat 3.

W województwie pomorskim słabo rozwinięta jest sieć profesjonalnych punktów opieki nad dziećmi do lat 3; w niektórych powiatach (np. powiat sztumski czy nowodworski) nie ma ani jednej placówki tego typu. Jest to jeden z czynników utrudniających powrót kobiet na rynek pracy. Bardzo wysokie wymogi (opiekuńcze i sanitarne), które muszą być spełnione przez żłobki powodują, iż nie istnieje analogiczna do przedszkolnej oferta żłobków niepublicznych.

Kapitał społeczny

Niewielka aktywność społeczna mieszkańców, w tym ograniczony udział w wolontariacie, jest barierą w kształtowaniu się kapitału społecznego na Pomorzu.

Województwo pomorskie charakteryzuje się mało satysfakcjonującym poziomem aktywności społecznej mieszkańców. Frekwencja w wyborach samorządowych jest niższa od krajowej o ok. 0,5 punktu procentowego. Występuje stosunkowo duże zróżnicowanie wewnętrzne pod względem aktywnego udziału mieszkańców w tych wyborach: rozbieżność pomiędzy najmniej zaangażowanym miastem Gdańsk a powiatem kościerskim wynosi ok. 19 punktów procentowych; najniższą frekwencję odnotowują duże miasta regionu (Gdańsk, Słupsk). Dysproporcje w zaangażowaniu w życie publiczne widoczne są również w liczbie fundacji, stowarzyszeń oraz organizacji społecznych, a także w przynależności do tych organizacji.

W ponad 53% wszystkich złożonych zeznań podatkowych w województwie pomorskim w roku 2011 dokonano odliczenia 1% podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego, jednak w zakresie rozdziału tych środków mieszkańcy rzadko kierują się kryterium terytorialnym i zaspokajaniem potrzeb lokalnych organizacji. Istotna część odliczeń trafia na konta organizacji

o charakterze ogólnopolskim, lub też kierowana jest na zaspokojenie indywidualnych potrzeb, na przykład związanych z leczeniem czy rehabilitacją.

Istotnym czynnikiem utrudniającym upowszechnianie postaw partycypacyjnych w regionie jest mała liczba kompleksowych przedsięwzięć i programów długofalowych, które wieloaspektowo wspomagałyby rozbudzanie wśród dzieci i młodzieży wrażliwości społecznej i aktywności obywatelskiej. Do nielicznych w skali województwa pozytywnych wyjątków należą projekty związane z powoływaniem lokalnych rad młodzieżowych, które z sukcesem integrują i aktywizują środowisko uczniowskie. W szkołach województwa pomorskiego podejmowane są działania związane z kształtowaniem wśród dzieci i młodzieży postaw sprzyjających aktywności społecznej i obywatelskiej. Wynikają one zarówno z zapisów podstawy programowej, jak i działań własnych szkoły, związanych z przyjętym przez nią programem wychowawczym. Jednak duża liczba wykazywanych przez szkoły różnego typu przedsięwzięć pobudzających dzieci i młodzież do aktywności społecznej (imprezy szkolne, szkolne kluby wolontariatu itp.) nie przekłada się na autentyczne kształtowanie postaw partycypacyjnych. Świadczy o tym słaba aktywność samorządów szkolnych oraz niski udział reprezentacji uczniowskich w radach szkół. Z kolei działania prowadzone przez inne podmioty mają w większości charakter akcyjny.

Potencjałem, który nie jest na Pomorzu w pełni wykorzystany jako czynnik zwiększający aktywność społeczną, jest wyróżniające nasz region duże zaangażowanie wolontariuszy w działania organizacji pozarządowych, w tym organizacji związanych z kulturą. Korzystanie z pomocy wolontariuszy deklaruje 57,6% tych organizacji (wskaźnik ogólnopolski w badaniu z 2010 roku wynosił 50%). Może to wskazywać na upowszechnienie się wzorców wykorzystania przez organizacje zewnętrznych wolontariuszy.

Największą grupę wolontariuszy (77%) stanowią osoby do 25 roku życia. Następną liczną grupę stanowią osoby pomiędzy 26 a 56 rokiem życia. Niepokojąca jest bardzo niska liczba osób powyżej 56 roku życia, angażujących się w działania wolontariatu (tylko 5%), co wyraźnie świadczy o zmniejszającej się wraz z wiekiem aktywności społecznej mieszkańców, wynikającej m.in. z braku pomysłów na zagospodarowanie potencjału tej grupy.

Problemem w regionie, mimo istnienia 7 centrów wolontariatu, jest brak systemowego, powszechnego wsparcia szkolnych kół wolontariatu. Istniejące centra wolontariatu (Gdańsk, Słupsk, Sopot, Tczew, Kościerzyna, Rumia, Puck) nie obejmują swoim zasięgiem całego obszaru województwa, a relatywnie mała liczba wolontariuszy młodzieżowych, przeszkolonych przez Regionalne Centrum Wolontariatu, jest niepokojąca. W szkołach województwa pomorskiego powstają koła wolontariackie ściśle współpracujące z centrami wolontariatu (Gdańsk, Słupsk, Tczew), a wolontariat dziecięcy i młodzieżowy – poprzez organizację imprez charytatywnych na rzecz środowiska lokalnego – rozwija kompetencje kluczowe, jednak większość podejmowanych w szkołach działań ma charakter akcyjny. Problemem jest również powiązanie działania w ramach wolontariatu z systemem rekrutacji do szkół ponadgimnazjalnych, co może przekładać się na instrumentalne traktowanie idei wolontariatu przez część uczniów, zainteresowanych przede wszystkim uzyskaniem preferencyjnych punktów rekrutacyjnych.

Brak jest systemowych działań wzmacniających potencjał i możliwości skutecznego działania organizacji pozarządowych.

Pomorze ma przeciętne na tle kraju wyniki pod względem liczby aktywnie działających organizacji pozarządowych (4,2 tys. w 2010 r.) oraz liczby organizacji na 10 tys. mieszkańców (19,1 w 2010 r.). Spośród zarejestrowanych organizacji pozarządowych najczęściej prowadzi działania w sferach związanych ze sportem, turystyką i rekreacją, edukacją i wychowaniem oraz kulturą i sztuką. Zwraca uwagę wyraźna tendencja: na wsiach przeważają organizacje zajmujące się sportem, w miastach – pomocą społeczną.

Organizacje pozarządowe w województwie pomorskim nie mają istotnego znaczenia jako atrakcyjni pracodawcy. Tylko 34% organizacji na stałe współpracuje z płatnymi pracownikami a 24,2% okazjonalnie korzysta z płatnej pracy na zasadzie jednorazowych umów lub zleceń. Organizacje pozarządowe najczęściej działają w oparciu o małą liczbę stałych pracowników i w większości nie oferują stabilnych miejsc pracy. Zjawisko to utrudnia profesjonalizację organizacji pozarządowych.

Relatywnie duża liczba organizacji pozarządowych w województwie pomorskim podejmuje się realizacji zadań publicznych (w 2011 r. 1545 organizacji, które zrealizowały 2482 umowy, a poza konkursami – 159 umów), przy czym zjawisko to jest zróżnicowane terytorialnie. Większość zawieranych z organizacjami pozarządowymi umów dotyczyła jednak zadań o charakterze incydentalnym (np. organizacja lokalnego festynu czy imprezy sportowej). Bardzo rzadko też zawierano umowy obejmujące dłuższy (na przykład wieloletni) okres, co mogło być spowodowane dużym poziomem wzajemnej nieufności w relacjach organizacji pozarządowych i lokalnych władz samorządowych, a także brakiem wypracowanych standardów wzajemnych kontaktów oraz sprawnego przepływu informacji. Działania podejmowane ze strony organizacji pozarządowych są niewystarczające i nie przekładają się na stabilne wsparcie ich funkcjonowania.

Potrzebne jest podnoszenie poziomu tożsamości regionalnej i lokalnej oraz wspieranie procesów integracji społeczności lokalnych, co sprzyjać będzie budowaniu pomorskiej wspólnoty regionalnej.

Na Pomorzu daje się zaobserwować proces powstawania wielu nowych podmiotów zajmujących się animacją środowiskową w zakresie szeroko pojętej kultury. Obok domów i ośrodków kultury, centrów kultury, klubów, świetlic, bibliotek, muzeów i organizacji pozarządowych, tego typu działania podejmują nieformalne grupy, instytucje samorządowe lub quasi-samorządowe, jak np. lokalne domy kultury czy rady dzielnic i osiedli, a także podmioty komercyjne. Nadal jednak w tej sferze działań kulturalnych, podobnie jak w innych obszarach sektora kultury, dominują „tradycyjne” (publiczne) instytucje kultury.

Ważnym, nie w pełni wykorzystanym w naszym regionie, czynnikiem rozwoju lokalnego i regionalnego, jest różnorodność kulturowa Pomorza. Obszar województwa pomorskiego jest jednym z najbardziej zróżnicowanych pod względem etnograficznym regionów w Polsce.

Organizowane imprezy kulturalne, przybliżające dziedzictwo i współczesność Kaszub, Kociewia, Powiśla, Żuław i innych części regionu, sprzyjają integracji tych społeczności. Dzięki pokazywaniu lokalnych tradycji szerszej publiczności służą także lepszemu poznaniu oraz budowaniu zaufania wśród mieszkańców całego województwa. Wsparcia wymaga jednak budowanie tożsamości pomorskiej o szerszym zasięgu – budowanie wspólnoty regionalnej. Słabo wykorzystywany jest też potencjał kulturowy zamieszkujących na Pomorzu mniejszości narodowych. Coraz lepiej natomiast wykorzystywana jest tradycja historyczna Gdańska jako wielokulturowego miasta hanzeatyckiego oraz miejsca narodzin zrywu solidarnościowego, stanowiąca wielką wartość Pomorza.

W ostatnich latach można zaobserwować zjawisko zwiększenia aktywności związanej z upowszechnieniem tradycji i języka kaszubskiego (nauka kaszubskiego w szkołach oraz związane z językiem kaszubskim uniwersyteckie kierunki kształcenia, media, w tym prasa, radio i internet). Podejmowane działania służą nie tylko zachowaniu i pielęgnowaniu tradycji kaszubskiej, ale jej rozwijaniu i uwspółcześnieniu, a tym samym sprzyjają rozwojowi lokalnemu.

Potrzebne jest systemowe wpieranie aktywnego uczestnictwa mieszkańców Pomorza w kulturze, sporcie (przede wszystkim powszechnym) i rekreacji.

Województwo pomorskie wyróżnia na tle kraju bardzo wysoki udział mieszkańców w spektaklach teatralnych i wydarzeniach muzycznych (2. miejsce), który – mimo spadkowej w kraju tendencji – na Pomorzu stale rośnie. Wynika to z bogatej w regionie oferty kulturalnej, obejmującej zarówno duże wydarzenia gromadzące liczną publiczność (np. Solidarity of Arts, Festiwal Polskich Filmów Fabularnych, Actus Humanus, Open'er Festival), jak i kameralne przedsięwzięcia typu wystawy czy spektakle.

Temu zjawisku towarzyszy jednak brak aktywności kulturowej znacznej części społeczeństwa, będący w dużej mierze skutkiem braku polityki edukacyjnej w zakresie kultury. Aktywne uczestnictwo dzieci i młodzieży w kulturze jest uzależnione od kompetencji poszczególnych nauczycieli, rodziców czy przedstawicieli środowiska lokalnego. Prowadzone obecnie incydentalne i akcyjne działania nie sprzyjają rozbudzaniu w mieszkańcach Pomorza chęci aktywnego udziału w życiu kulturalnym oraz potrzeby poznania i pielęgnowania dziedzictwa kulturowego swojej rodziny, a także społeczności regionu.

Problemem są zwłaszcza występujące w województwie pomorskim różnice w dostępie do instytucji kultury. Lepsza dostępność do nich jest związana z rozwojem gospodarczym województwa oraz stopniem urbanizacji. Największa różnorodność instytucji kultury i bogactwo oferty artystycznej cechuje miasta. W małych miejscowościach i na terenach wiejskich podstawowe znaczenie mają domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice i biblioteki, które stwarzają możliwości korzystania z publicznej oferty kulturalnej. Choć placówki te organizują urozmaicone formy spędzania czasu wolnego, kierowane do odbiorców w różnym wieku, zauważalna jest potrzeba kompleksowej oferty kulturalnej przystosowanej do zmieniającej się rzeczywistości oraz nowych potrzeb odbiorców.

Istotną barierą, mającą wpływ na niski poziom aktywności kulturowej Pomorzan, jest brak mechanizmów stałej współpracy między resortem edukacji i kultury – zarówno na poziomie państwa, jak i na obszarze lokalnym. Ośrodki kultury i szkoły rzadko podejmują systematyczną i trwałą współpracę, podczas gdy realizacja edukacji kulturalnej wymaga wspólnego działania. Nakłada się na to niewystarczające przygotowanie pracowników oświaty do „otwarcia się” szkoły na edukację kulturalną oraz pracowników instytucji kultury – do „otwarcia się” na szkołę.

Niepokojącym zjawiskiem jest też niewielka aktywność w życiu kulturalnym tzw. srebrnego pokolenia, którego potrzeb nie zaspokajają kierowane do tej grupy odbiorców nieliczne projekty edukacyjne lub kulturalne, co skutkuje niewykorzystaniem możliwości seniorów – zarówno jako odbiorców, jak i twórców kultury.

Duży potencjał instytucjonalny i środowiskowy województwa pomorskiego, dotyczący obszaru kultury (w 2012 r. w skali kraju 7. miejsce z uwagi na liczbę domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic, 4. miejsce pod względem liczby muzeów i ich oddziałów), nie jest do końca wykorzystany. Wynika to zarówno z zaniedbań inwestycyjnych, jak i edukacyjnych, skutkujących niskim poziomem kompetencji odbiorczych mieszkańców oraz niedostatkiem wykształconej, kreatywnej kadry kultury. Jednocześnie podmioty publiczne (głównie ośrodki i domy kultury) oraz lokalne organizacje pozarządowe napotykają bariery, które utrudniają realizację społecznej funkcji kultury. W przypadku części instytucji publicznych występuje „kryzys tożsamości” wynikający z braku systemowych reform oraz wsparcia w dostosowaniu do nowych warunków funkcjonowania i nowego rozumienia roli kultury w życiu społeczności lokalnej, a także braku wymiany doświadczeń na temat nowoczesnych metod budowania relacji z odbiorcami, uspołeczniania procesu tworzenia oferty i programu oraz wykorzystania nowych mediów i technologii w kontekście aktywności obywatelskiej.

Województwo pomorskie niekorzystnie na tle kraju wypada pod względem liczby bibliotek (w 2012 r. 11. miejsce w skali kraju – 323 obiektów). Pozytywnie trzeba ocenić to, iż współczesna oferta bibliotek wychodzi poza tradycyjne wypożyczanie i udostępnianie księgozbioru. W małych miejscowościach biblioteki, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice umożliwiają mieszkańcom dostęp do publicznej oferty kulturalnej poprzez urozmaicone formy aktywności kulturalnej dla odbiorców w różnym wieku. Nowym wyzwaniem, stojącym przed wszystkimi bibliotekami, jest cyfryzacja obejmująca digitalizację zbiorów, a także poszerzenie oferty o multimedia. Należy też zauważyć nowe podejście do potrzeb czytelniczych, czego przykładem jest organizacja specjalizującej się w zbiorach multimedialnych biblioteki w gdańskim centrum handlowym Manhattan.

Województwo pomorskie dysponuje nowoczesnymi i funkcjonalnymi obiektami sportowymi, które powstały w ostatnim okresie; tylko 6 gmin z województwa nie posiada pełnowymiarowych sal sportowych. W najbliższym czasie zostanie dokończona sieć pływalni (tak, aby jedna przypadła na 50 tys. mieszkańców). Powstało też ponad 150 kompleksów boisk w programie „Moje boisko – Orlik 2012”. Mimo tak znaczącej liczby nowo wybudowanych obiektów, nadal

odczuwalny jest brak terenowych urządzeń sportowych (takich jak np. tory wrotkarskie, skateparki) do uprawiania masowo sportów indywidualnych.

Nowym obiektom sportowym nie towarzyszą jednak działania sprzyjające uczestnictwu w sporcie powszechnym – znacznie ważniejszym dla jakości życia mieszkańców Pomorza. Problemem jest charakter niektórych obiektów (na przykład stadiony), dostępność (w tym koszty utrzymania) i przeznaczanie dostępnych środków na spektakularne działania infrastrukturalne zamiast na promowanie szeroko rozumianego aktywnego trybu życia. Umiejętności i nawyki powinny w znacznej mierze być kształtowane przez wychowanie fizyczne, tymczasem szkoła rzadko uczy dzieci i młodzież korzystania z różnorodnych form uprawiania sportu oraz dbałości o zdrowie, o prawidłowy rozwój psychofizyczny w ramach np. rekreacji ruchowej czy turystyki. Nie są również kształtowane umiejętności i nawyki związane z żeglowaniem czy innymi dyscyplinami sportów wodnych, które powinny być charakterystyczne dla naszego regionu.

Duży – lecz nie do końca wykorzystany – potencjał w tym zakresie stanowią organizacje pozarządowe zajmujące się sportem (np. kluby sportowe), których w naszym regionie jest najwięcej. Wynika to z faktu, iż organizacje te nastawione są głównie na uzyskanie jak najlepszego wyniku sportowego w każdej kategorii wiekowej i w ich zajęciach uczestniczą tylko wyselekcjonowani. W znacznej większości zatem nie starają się one kształtować zdrowego stylu życia, budować więzi społecznych czy pomagać w realizacji potrzeb lokalnego społeczeństwa w zakresie kultury fizycznej. Pozytywny jest natomiast fakt, iż takie postawy na terenach wiejskich próbują realizować organizacje sportowe, takie jak ludowe zespoły sportowe, a w miastach – ogniska towarzystwa krzewienia kultury fizycznej oraz ośrodki sportu i rekreacji. Te ostatnie, szczególnie na terenie Gdańska, Gdyni i Sopotu, oferują mieszkańcom coraz bogatszą ofertę programową, choć w większości dotyczy ona organizacji imprez sportowych. Niepokojąca jest natomiast niedostateczna liczba programów skierowanych do uprawiających sport w wieku 50 lat i więcej.

Systemowe wspieranie rewitalizacji, estetyzacji i rozbudowy przestrzeni publicznych na Pomorzu ma istotny wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców województwa.

W województwie pomorskim istnieją liczne obszary zamieszkania pozbawione jasno wyodrębnionych przestrzeni publicznych, z którymi utożsamiałaby się lokalna społeczność, stanowiących jednocześnie miejsce koncentracji życia społecznego osiedla czy dzielnicy. Zjawisko to dotyczy przede wszystkim wielkich osiedli sprzed 1990 roku (tzw. „blokowisk”) oraz niektórych miast. Nowe osiedla, często odgródzone od reszty miasta, również nie oferują takich funkcji.

W historycznych dzielnicach miast występują procesy o podobnych skutkach społecznych, jednak o odmiennej genezie – mieszkańcy nie identyfikują się z istniejącymi przestrzeniami publicznymi ze względu na wysoki stopień ich degradacji, lub dezaprobatę wobec nowego kształtu tych przestrzeni, opracowanego bez ich udziału. Na tym tle specyficznym problemem stają się przestrzenie zdominowane przez turystykę i procesy gentryfikacji, których oferta również nie uwzględnia oczekiwań społeczności lokalnej.

Barierą dla prawidłowego rozwoju przestrzeni publicznych jest niewystarczające zaangażowanie społeczności lokalnych w proces ich kształtowania. Zwiększenie udziału mieszkańców w kreowaniu przyjaznej im przestrzeni umożliwiłyby rozwiązania systemowe, w szczególności dotyczące zaangażowania organizacji pozarządowych. Samorządy terytorialne podejmują pewne działania wspierające organizacje pozarządowe pracujące na rzecz poprawy jakości przestrzeni publicznej, poprzez politykę konkursów grantowych. Zarówno aspekt merytoryczny tych działań, jak i środki przeznaczane na ten cel, są jednak niewystarczające, co powoduje, iż działania tego typu mają często charakter akcyjny.

Znacznym problemem jest również estetyzacja pomorskich miast i szerzej – przestrzeni publicznej, w tym dowolność architektoniczna.

Edukacja

Istotnym problemem województwa pomorskiego jest niezadowalająca jakość kształcenia na wszystkich etapach edukacji.

Średnie wyniki egzaminów zewnętrznych uczniów pomorskich szkół utrzymują się poniżej średniej krajowej. Na zaistniałą sytuację w szczególności negatywny sposób wpływają wyniki uzyskiwane przez uczniów szkół z obszarów wiejskich i małych miast. W szkołach usytuowanych w dużych miastach średnie wyniki egzaminacyjne nie odbiegają od krajowych; jednak tu niepokojącym zjawiskiem, nasilającym się w ostatnich latach jest polaryzacja wyników egzaminów zewnętrznych, w szczególności w gimnazjach.

Pomorskie charakteryzuje niski poziom współpracy szkół ze środowiskiem lokalnym – mała liczba funkcjonujących rad szkół oraz rad oświatowych powoduje brak neutralnej przestrzeni nawiązywania partnerskich relacji na linii rodzice/opiekunowie – nauczyciel. Bardzo mała popularność rad oświatowych (w całym województwie pomorskim funkcjonuje tylko jedna) przy jednoczesnym braku innych form rozmowy/współpracy, skutkuje deficytem rzetelnego dialogu o edukacji, prowadzonego przez szeroki krąg interesariuszy (władze samorządowe, pracodawcy, organizacje pozarządowe i inne, władze oświatowe i środowiska nauczycielskie) na poziomie samorządów lokalnych. Tym samym utrudnia budowę wielostronnej regionalnej koalicji na rzecz pomorskiej edukacji. Zjawisko to powoduje brak spójności edukacyjnej na poziomie gminy i powiatu oraz utrudnia przedstawienie oferty szkolnej spójnej z potrzebami lokalnego i regionalnego rynku pracy. Utrudnia to elastyczne dostosowywanie oferty szkoły do potrzeb środowiska lokalnego i regionalnego. Istotnym czynnikiem ograniczającym efektywność systemu edukacyjnego jest też zauważalny brak współpracy szkół/placówek na poszczególnych etapach edukacyjnych w zakresie realizacji podstawy programowej. Realna współpraca szkół i placówek w tym zakresie ma miejsce w odniesieniu do zespołów szkół, w tym zespołów przedszkolno-szkolnych. Dość dobrze ta współpraca przebiega pomiędzy szkołami podstawowymi i przedszkolami szczególnie w małych miejscowościach, o czym świadczą wyniki ewaluacji zewnętrznej – im jednak wyższy etap edukacji, tym mniejszy zakres i jakość współpracy. Nauczyciele gimnazjów, do których uczęszczają uczniowie z różnych szkół podstawowych, rzadko

wymieniają się ze sobą informacjami o osiągnięciach, potrzebach uczniów, realizowanych w szkołach programach itp. Szkoły ponadgimnazjalne natomiast praktycznie nie są zainteresowane pozyskiwaniem wiedzy i współpracą z nauczycielami szkół z niższego etapu.

Choć w województwie pomorskim wyraźny jest wysoki poziom pozyskiwania funduszy unijnych na cele edukacji (jeden z najwyższych w kraju poziom wykorzystania środków w ramach Priorytetu IX PO KL), łączący się z realizacją w dużej grupie szkół programów rozwojowych, w tym projektów nastawionych na rozwój kompetencji kluczowych, nie przekłada się on na efektywność podejmowanych działań. Dodatkowo, widoczne są duże dysproporcje między poszczególnymi gminami i powiatami województwa pomorskiego w poziomie pozyskiwania dodatkowych środków na wszechstronne wsparcie pracy szkół i doskonalenie nauczycieli oraz w jakości podejmowanych za te środki działań, co może prowadzić do pogłębiania różnicowania w regionie pod względem efektywności kształcenia.

Województwo pomorskie nie odbiega od średniej krajowej pod względem średniej liczby nauczycieli przypadających na jednego pracownika merytorycznego placówek doskonalenia nauczycieli i bibliotek pedagogicznych. Działania podejmowane przez te placówki nie mają jednak charakteru systemowego i nie zapewniają systematycznego wsparcia rozwoju szkół. Szczególnie zauważalny jest brak wsparcia dla nauczycieli kształcenia zawodowego oraz słabe upowszechnienie wśród nauczycieli metod kształcenia na odległość (*e-learning*). Funkcjonujące obecnie doskonalenie nauczycieli oparte jest na dominacji krótkich, incydentalnych form, nie zapewniających trwałej poprawy umiejętności dydaktycznych kadry pedagogicznej – zwłaszcza w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych. Tymczasem nowa podstawa programowa koncentruje się na kształceniu kluczowych kompetencji oraz złożonych umiejętności i ma prowadzić do wzrostu kreatywności i innowacyjności stron procesu uczenia się, zarówno uczniów, jak i nauczycieli. Jednym z czynników wpływających na osłabienie wśród części nauczycieli motywacji do zdobywania i systematycznego aktualizowania wiedzy, jest stosunkowo szybkie uzyskiwanie najwyższego stopnia awansu zawodowego.

Czynnikiem utrudniającym wypracowywanie nowych narzędzi wsparcia nauczycieli jest widoczny w województwie pomorskim brak przedmiotowych i podmiotowych sieci współpracy nauczycieli i dyrektorów szkół na poziomie powiatu i na poziomie regionu. W obliczu licznych wyzwań, związanych z wdrażanymi zmianami w edukacji, szczególnie ważne jest wypracowanie skutecznych mechanizmów wsparcia dla oświatowej kadry zarządzającej, w tym przedstawicieli organów prowadzących. Istotne jest także dobre przygotowanie wszystkich nauczycieli przedmiotowych, nie tylko nauczycieli-informatyków, do praktycznego korzystania z multimediiów w toku zajęć dydaktycznych. Działania te są szczególnie istotne także ze względu na jak najlepsze wykorzystanie realizowanych programów, w tym rządowego programu „Cyfrowa szkoła”.

Jednym z działań służących podniesieniu w województwie pomorskim jakości edukacji na wszystkich etapach jest wprowadzenie rzetelnych sposobów wielowymiarowej oceny efektów kształcenia.

Brak regionalnego systemu wykorzystującego w sposób spójny kompetencje szeregu instytucji, które gromadzą i przetwarzają informacje ważne z punktu widzenia oceny jakości edukacji, skutkuje niską efektywnością podejmowanych przez te instytucje indywidualnych działań, a tym samym ich niskim wpływem na jakość edukacji w województwie.

Szkoły, wywiązując się z zadań nakładanych przez państwo (wymagania badane w toku ewaluacji zewnętrznej), opracowują we własnym zakresie metody zbierania danych. Problemem jest często jakość używanych narzędzi badawczych, brak ciągłości podejmowanych działań oraz analizowania i wyciągania wniosków wpływających na podniesienie jakości pracy szkoły. W szkołach w niewielkim stopniu wykorzystuje się wyniki egzaminów zewnętrznych w diagnozowaniu przyrostu osiągnięć uczniów (Edukacyjna Wartość Dodana), czyli efektywności nauczania. Słabym punktem pracy nauczycieli jest indywidualizacja kształcenia uczniów, uwzględniająca ich osiągnięcia u progu kolejnego etapu edukacyjnego.

Istotną barierą, uniemożliwiającą rzetelne monitorowanie jakości i efektywności kształcenia w pomorskich szkołach, jest brak systemu badania losów absolwentów na poszczególnych etapach edukacyjnych. Podobny problem dotyczy również oceny efektywności kształcenia w szkołach wyższych – poprzez badanie związane z monitorowaniem losów absolwentów. Uczelnie mają co prawda ustawowy obowiązek badania tych losów, jednak każda z uczelni realizuje to zadanie we własnym zakresie, stosując własne sposoby i narzędzia.

Ważnym wsparciem działań podejmowanych w ramach edukacji formalnej dzieci i młodzieży są działające na Pomorzu, placówki edukacji pozaformalnej, takie jak Centrum Hevelianum czy Centrum Nauki Experiment, prowadzące zajęcia nastawiane na kształtowanie kompetencji kluczowych i rozbudzanie kreatywności. Ze względu na lokalizację, młodzież z bardziej oddalonych od Trójmiasta miejscowości ma utrudniony dostęp do ośrodków tego typu.

Systemowych rozwiązań wymaga poprawa w województwie pomorskim dostępności (w aspekcie przestrzennym, finansowym, społecznym i organizacyjnym) edukacji przedszkolnej.

Udział dzieci w edukacji przedszkolnej w województwie pomorskim jest niższy od średniej krajowej. Szczególnie niepokojąca jest bardzo mała liczba przedszkoli i innych form opieki przedszkolnej na wsiach i w małych miejscowościach.

Zauważalna w ostatnich latach tendencja wzrostowa dotyczy przede wszystkim dużych ośrodków miejskich, w których znacznie zwiększyła się liczba oferowanych miejsc w przedszkolach, zwłaszcza w placówkach niepublicznych. Nowo powstające, w większości niepubliczne, placówki opieki przedszkolnej często charakteryzują się bardzo rozbudowaną ofertą opiekuńczo-edukacyjną i dostosowaniem do potrzeb zamożniejszych mieszkańców dużych miast. Brakuje natomiast placówek dostosowanych do potrzeb i możliwości osób żyjących na wsiach i w małych miastach, a także uboższych mieszkańców dużych miast.

Istotnym czynnikiem mającym wpływ w ostatnim okresie na wzrost udziału dzieci w edukacji przedszkolnej w regionie są środki unijne, nie gwarantują one jednak trwałości podejmowanych inicjatyw.

W województwie pomorskim zauważa się niewystarczające systemowe wsparcie uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Liczba pochodzących z Pomorza laureatów i finalistów szczebla centralnego olimpiad przedmiotowych oraz konkursów o zasięgu ponadregionalnym jest niższa od średniej krajowej. W wypadku egzaminów zewnętrznych widoczny jest stosunkowo niski odsetek uczniów w Pomorskiem uzyskujących wyniki wysokie i bardzo wysokie (7, 8 i 9 stanin).

Niezadowalająca jest efektywność nauczania w gimnazjum uczniów, którzy mieli wysokie wyniki sprawdzianu (uczniów o wysokim potencjale edukacyjnym u progu gimnazjum). Obserwuje się zmniejszanie odsetka uczniów, którzy uzyskali wysokie wyniki egzaminu gimnazjalnego w porównaniu do odsetka uczniów, którzy mieli wysokie wyniki sprawdzianu. Niska efektywność wspierania rozwoju uczniów o wysokim potencjale edukacyjnym dotyczy w większym stopniu przedmiotów humanistycznych niż matematyczno-przyrodniczych.

W pomorskich szkołach (szczególnie wiejskich) w niezadowalającym stopniu podejmuje się działania zorientowane na wzrost ogólnego zaangażowania i aspiracji młodzieży (np. udział w konkursach szkolnych, gminnych, powiatowych, wojewódzkich, działaniach na rzecz społeczności lokalnej (działalność samorządowa w szkołach) i najbliższego regionu (wspieranie inicjatyw obywatelskich młodzieży itp.).

Samorządy lokalne prowadzą działania wspierające uczniów szczególnie uzdolnionych często w formie pomocy stypendialnej i nagród za osiągnięcia edukacyjne. Poza działaniami podejmowanymi w ramach realizowanego przez samorząd województwa projektu systemowego, mało jest form związanych z efektywnym i wszechstronnym wspieraniem uzdolnień. Pozytywnie należy jednak ocenić rosnące zainteresowanie samorządów lokalnych wdrożeniem rozwiązań o charakterze systemowym, o czym świadczą porozumienia w tym zakresie zawarte przez samorząd województwa pomorskiego ze wszystkimi powiatami w regionie.

Uczelnie pomorskie w niewystarczającym stopniu pozyskują najzdolniejszych absolwentów szkół ponadgimnazjalnych. Duża grupa pochodzących z Pomorza laureatów i finalistów olimpiad przedmiotowych oraz uczniów uzyskujących najwyższe wyniki egzaminów zewnętrznych podejmuje studia poza Pomorzem. Nie sprzyja to budowaniu kapitału kreatywnego, czyli jednego z najbardziej istotnych czynników mających wpływ na konkurencyjność regionu.

Środowisko akademickie podejmuje co prawda działania związane z większym otwarciem na współpracę ze szkołami. Mają one jednak charakter rozproszony i w znacznej mierze ograniczają się do Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta oraz Słupska – czyli najsilniejszych w regionie ośrodków akademickich.

Jedną z barier utrudniających budowę systemu pracy z uczniem szczególnie uzdolnionym jest niewystarczające przygotowanie nauczycieli do wczesnej diagnozy uzdolnień oraz indywidualizacji pracy na zajęciach dydaktycznych. Działania podejmowane przez placówki doskonalenia nauczycieli w niewielkim stopniu przyczyniają się do podnoszenia kompetencji nauczycieli w zakresie rozpoznawania potrzeb i możliwości edukacyjnych uczniów zdolnych na wszystkich poziomach edukacji, jak również w zakresie najbardziej efektywnych form pomocy dotyczących wspierania rozwoju uczniów szczególnie uzdolnionych. Podobnie – niewystarczające jest przygotowanie nauczycieli do pracy z uczniem o innych specjalnych potrzebach edukacyjnych, w tym z uczniami posiadającymi orzeczenia poradni psychologiczno-pedagogicznych.

Dostępność do wsparcia udzielanego uczniom, rodzicom i nauczycielom przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne w województwie pomorskim nie odbiega od średniej krajowej. Zauważyć można jednak mało satysfakcjonujący poziom współpracy między poradnią, domem rodzinnym i szkołą w przypadku uczniów mających specyficzne trudności w uczeniu się.

Brakuje funkcjonalnej integracji istniejących instytucji, organizacji i podejmowanych działań w ramach rozpoznawania, zapobiegania i niwelowania skutków zjawisk patologicznych wśród dzieci i młodzieży oraz w ich otoczeniu. Zjawiska te będą się nasilały i wymagają zwiększenia wysiłków profilaktyczno-zaradczych.

Istotny wpływ na rozwój województwa ma wieloaspektowa poprawa jakości ponadgimnazjalnego kształcenia zawodowego.

Niepokojącym zjawiskiem na Pomorzu jest stosunkowo niski procent absolwentów szkół zawodowych, którzy otrzymują dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe, co świadczy o niskiej i odbiegającej od średniej krajowej efektywności kształcenia. W sesji letniej 2012 r. w województwie pomorskim zdało egzamin i otrzymało dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe 62,7% absolwentów szkół policealnych, 67,6% absolwentów techników oraz 76,7% absolwentów zasadniczych szkół zawodowych.

Problemem województwa pomorskiego jest niska jakość i niedopasowanie oferty kształcenia zawodowego do zmieniającej się gospodarki. Historycznie ukształtowana sieć lokalnych szkół nie odpowiada już subregionalnemu charakterowi rynków pracy. Brakuje ponadlokalnej współpracy oraz regionalnej koordynacji oferty szkolnictwa zawodowego (w tym ustawicznego), uwzględniającej ponadlokalny wymiar rynków pracy i zwiększającej przez to potencjał mobilności zawodowej absolwentów. Kluczowym wyzwaniem i jednocześnie warunkiem sukcesu edukacji zawodowej jest ścisła współpraca szkół (także organów prowadzących) z przedsiębiorcami – obecnie w województwie pomorskim jest na niskim poziomie.

2. ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. dodatnie saldo migracji i najlepsze na tle kraju wskaźniki demograficzne 2. duża dynamika tworzenia nowych podmiotów gospodarczych, pozytywne nastawienie mieszkańców do tworzenia własnych firm 3. znaczne zróżnicowanie struktury gospodarki 4. różnorodność kulturowa i duże nasycenie miejscami i obiektami dziedzictwa kulturowego i historycznego 5. zróżnicowana oferta kulturalna 6. rozwinięta infrastruktura oświatowa 7. wzrastająca liczba miejsc edukacji przedszkolnej 8. zainicjowany pierwszy w Polsce system wspierania uczniów szczególnie uzdolnionych 	<ol style="list-style-type: none"> 1. przeciętny poziom zatrudnienia i aktywności zawodowej oraz niska mobilność zawodowa i przestrzenna mieszkańców 2. niesatysfakcjonująca jakość kształcenia zawodowego, ustawicznego i wyższego w kontekście wyzwań rynku pracy oraz budowy kapitału społecznego 3. niewystarczający poziom współpracy w relacji: podmioty rynku pracy – podmioty pomocy i integracji społecznej – podmioty edukacyjne 4. brak efektywnego systemu doradztwa zawodowego 5. brak systemowego wsparcia podmiotów ekonomii społecznej 6. niewykorzystywanie przez JST potencjału podmiotów ekonomii społecznej w realizacji zadań publicznych 7. niska świadomość i aktywność obywatelska oraz społeczna 8. utrzymujące się zróżnicowanie terytorialne w dostępie do kultury 9. niewystarczająca oferta edukacji kulturalnej oraz braki w zakresie kadry i jej kompetencji 10. niewykorzystane możliwości szkół w zakresie kształtowania postaw partycypacyjnych, świadomego uczestnictwa w kulturze i życiu społecznym oraz propagowania zdrowego trybu życia i sportu powszechnego 11. niska jakość edukacji 12. brak dobrze zorganizowanego systemu wspomagania pracy szkół i niewystarczające przygotowanie nauczycieli do zawodu 13. słaba współpraca szkół ze środowiskiem lokalnym, mała liczba rad szkół i rad oświatowych oraz innych form dialogu edukacyjnego, niska aktywność rodziców 14. deficyt miejsc zorganizowanej opieki nad dziećmi do lat 3, duże zróżnicowanie pod względem dostępności do wczesnej edukacji

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> 1. upowszechnienie elastycznych form zatrudnienia mogących służyć aktywizacji zawodowej 2. pomoc budżetu państwa w zwiększeniu liczby miejsc w żłobkach i przedszkolach oraz w finansowaniu edukacji przedszkolnej 3. nowe przepisy dotyczące modernizacji kształcenia zawodowego – w tym przede wszystkim wprowadzenie rzeczywistej i uzgadnianej z pracodawcami modułowości edukacji 4. nowe rozwiązania prawne ułatwiające powierzanie zadań publicznych organizjom pozarządowym 5. wzrost świadomości i wiedzy dot. wartości regionalnego dziedzictwa kulturowego i możliwości wykorzystania jego zasobów 6. cyfryzacja kraju, w tym cyfryzacja polskich szkół i instytucji kultury 7. większy dostęp do europejskiego systemu edukacji 	<ol style="list-style-type: none"> 1. utrzymanie się niekorzystnych uwarunkowań makroekonomicznych, w tym: rosnącego bezrobocia oraz zmniejszenia skali inwestycji publicznych i prywatnych 2. wzrost kosztów pracy przy jednoczesnym nie podnoszeniu wydajności pracy i kreatywności gospodarki 3. restrykcyjne przepisy i rozbudowane procedury utrudniające zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej 4. mało efektywne rozwiązania prawne związane z organizacją praktyk i staży zawodowych 5. nieefektywna polityka prorodzinna (m.in. niedostateczne wsparcie kobiet powracających na rynek pracy) 6. zniechęcający do podejmowania pracy i do podnoszenia kwalifikacji system zabezpieczenia społecznego 7. nasilanie się zjawiska wykluczenia społecznego i patologii społecznej, zwłaszcza u osób bezrobotnych i z obszarów wiejskich 8. pogłębiające się wykluczenie kompetencyjne, w tym kulturowe i cyfrowe niektórych grup społecznych 9. redukcja indywidualnych potrzeb związanych ze sferą kultury i sportu powszechnego 10. spadek poczucia wspólnoty społecznej 11. niewielkie zaangażowanie społeczeństwa w zarządzanie rozwojem miast i osiedli, w szczególności ich przestrzeni publicznych 12. nieumiejętność sprostania rosnącej rywalizacji krajów i regionów o talenty (utrata najzdolniejszych absolwentów oraz dobrze wykwalifikowanej kadry) 13. brak stabilizacji programowej i organizacyjnej szkół 14. niedostosowanie systemu edukacji do potrzeb regionu (nadmierna centralizacja)

3. WYZWANIA

Najważniejsze wyzwania stojące przed województwem pomorskim do roku 2020 w obszarze aktywności zawodowej i społecznej to:

- a) **Powszechne zatrudnienie** – zwiększenie zatrudnienia mieszkańców we wszystkich grupach wiekowych dzięki aktywizacji pomorskich zasobów pracy, sprzyjaniu włączaniu społecznemu oraz wspieraniu przedsiębiorczości i upowszechnianiu idei uczenia się przez całe życie.
- b) **Regionalna wspólnota mieszkańców** – wzrost aktywności społecznej i obywatelskiej Pomorzan na bazie: wielokulturowej tradycji i bogatego dziedzictwa regionu, silnego sektora organizacji pozarządowych, trwałej integracji społecznej, szerokiego uczestnictwa w kulturze, powszechnie dostępnej infrastruktury społecznej oraz przyjaznych mieszkańcom przestrzeni publicznych.
- c) **Wysokiej jakości edukacja** – powszechny dostęp do edukacji przedszkolnej oraz wszechstronne i atrakcyjne kształcenie kompetencji kluczowych i zawodowych wszystkich mieszkańców regionu wspierające rozwój ich kreatywności i talentów.

Powyższe wyzwania determinują wybór celów, priorytetów i działań w ramach Programu.

II. CZĘŚĆ PROJEKCYJNA

1. CELE, PRIORYTETY I DZIAŁANIA

CEL GŁÓWNY Aktywni Pomorzanie		
CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Wysoki poziom zatrudnienia	CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wysoki poziom kapitału społecznego	CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Efektywny system edukacji
Priorytet 1.1 Aktywność zawodowa bez barier	Priorytet 2.1 Silny sektor pozarządowy	Priorytet 3.1 Edukacja dla rozwoju i zatrudnienia
Priorytet 1.2 Fundamenty przedsiębiorczości	Priorytet 2.2. Regionalna wspólnota	
Priorytet 1.3 Adaptacja do zmian rynku pracy	Priorytet 2.3 Przestrzeń dla aktywności	Priorytet 3.2 Indywidualne ścieżki edukacji

CEL GŁÓWNY Aktywni Pomorzanie
Realizacja Programu przyczyni się do: wzrostu zatrudnienia i kompetencji zawodowych mieszkańców; ograniczenia ubóstwa i patologii społecznych; kształtowania kompetencji kluczowych oraz zapewnienia możliwości wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży; aktywizacji osób wykluczonych społecznie i zagrożonych wykluczeniem; utrwalenia podstawowych funkcji rodziny; wzmocnienia regionalnej wspólnoty obywatelskiej i kulturowej przy jednoczesnym zachowaniu więzi lokalnych oraz włączenia szerokiego grona partnerów w określanie i realizację polityki rozwoju regionu.

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźnik zatrudnienia (20–64 lat)	64% (2012)	wyższy niż średnia dla Polski oraz nie mniejszy niż 90% średniej dla UE	Raz na rok	Eurostat

Cel szczegółowy 1.**Wysoki poziom zatrudnienia**

Jednym z kluczowych wyzwań Programu jest powszechne zatrudnienie mieszkańców regionu we wszystkich grupach wiekowych. Program skupi się na przeciwdziałaniu bierności zawodowej i niwelowaniu wpływu czynników utrudniających zatrudnienie, wspieraniu rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw, rozwijaniu poradnictwa zawodowego, a także kształcenia i szkolenia osób dorosłych. Efektem będzie wzrost poziomu zatrudnienia i szerzej – zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców Pomorza.

Zobowiązania Samorządu Województwa Pomorskiego wynikające z SRWP

1. Wdrożenie regionalnego systemu monitorowania i ewaluacji sytuacji na rynku pracy w oparciu o pomorskie obserwatorium rynku pracy.
2. Integracja działań regionalnych instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej w zakresie pomocy w wychodzeniu z bierności zawodowej mieszkańców województwa.
3. Wdrożenie regionalnego systemu poradnictwa zawodowego.

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Odsetek osób zatrudnionych po uzyskaniu wsparcia w ramach Programu	0	60%	Raz na rok	WUP

Priorytet 1.1.**Aktywność zawodowa bez barier**

W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania prowadzące do zwiększenia aktywności zawodowej osób pozostających bez pracy oraz umożliwiające jej godzenie z życiem prywatnym. Dla osiągnięcia zaplanowanych efektów nastąpi koordynacja i poprawa skuteczności działań aktywizacyjnych instytucji rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej, a także profesjonalizacja podmiotów ekonomii społecznej ukierunkowanej na reintegrację społeczną i zawodową osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. instytucje rynku pracy 2. instytucje pomocy i integracji społecznej 3. jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne 4. związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego 5. podmioty ekonomii społecznej 6. organizacje pozarządowe 7. instytucje edukacyjne 8. izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy 9. organizacje pracobiorców 10. LGD i LGR
Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> – budżety jednostek samorządu terytorialnego – budżet SWP – środki unijne w dyspozycji SWP – środki unijne zarządzane na poziomie krajowym – środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych

	– środki w dyspozycji właściwych merytorycznie ministerstw, w tym Fundusz Pracy, PFRON
Oczekiwania wobec administracji centralnej i Kontraktu Terytorialnego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wyposażenie samorządów województw w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie i koordynowanie regionalnej polityki rynku pracy, w tym zwiększenie decyzyjności w zakresie dysponowania środkami Funduszu Pracy na poziomie regionu. 2. Stworzenie mechanizmów prawnych i technicznych ścisłej współpracy instytucji rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej na rzecz aktywizacji zawodowej osób objętych pomocą społeczną, zdolnych do podjęcia pracy. 3. Rozszerzenie wachlarza zachęt dla pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne i starsze oraz stworzenie zachęt dla osób niepełnosprawnych w celu ich aktywizacji zawodowej. 4. Stworzenie systemu zachęt dla pracodawców zatrudniających osoby w niepełnym wymiarze godzin.
Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wzmocnienie potencjału społeczno-zawodowego regionu Południowego Bałtyku poprzez utworzenie partnerskiej sieci współpracy w zakresie podejmowania wspólnych działań oraz wymianę informacji i doświadczeń pomiędzy podmiotami działającymi na rzecz transgranicznego rynku pracy. 2. Międzynarodowe programy i projekty wspierające mobilność zawodową młodych. 3. Wymiana doświadczeń i organizacja praktyk i staży z zakresu nowoczesnych form aktywizacji zawodowej dla pracowników instytucji w rynku pracy.

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu				
Liczba osób bezrobotnych objętych wsparciem w ramach Programu	0	55 tys.	Raz na rok	Kierownik Programu
Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w ramach Programu	0	30 tys.	Raz na rok	Kierownik Programu
Wskaźniki rezultatu				
Odsetek osób, które uzyskały kwalifikacje po uzyskaniu wsparcia w ramach Programu	0	60%	Raz na rok	Kierownik Programu

Działanie 1.1.1.	Mobilność zawodowa
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – Wdrażanie kompleksowych rozwiązań w zakresie aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy poprzez wsparcie w ramach usług rynku pracy i z wykorzystaniem instrumentów rynku pracy. – Wspieranie inicjatyw na rzecz podnoszenia mobilności przestrzennej (regionalnej i międzyregionalnej) osób pozostających bez pracy. – Wdrażanie mechanizmów ułatwiających powrót na rynek pracy oraz łączenie obowiązków zawodowych z prywatnymi, m.in. w zakresie:

	<ul style="list-style-type: none"> a) zapewnienia opieki nad osobami zależnymi b) stosowania elastycznych form zatrudnienia. <ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie powstawania i rozwój istniejących miejsc zorganizowanej opieki nad dziećmi do lat 3. – Doskonalenie kompetencji kadr publicznych służb zatrudnienia, w tym doradców zawodowych.
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	<p>Horyzontalne (z SRWP): Stosowane jako preferencje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. partnerstwo i partycypacja 2. wzrost zatrudnienia 3. potrzeby grup defaworyzowanych i wykluczonych 4. cyfryzacja
	<p>Specyficzne (dla RPS): Preferencje dla przedsięwzięć: W zakresie wdrażania kompleksowych rozwiązań dot. aktywizacji zawodowej oraz wspierania inicjatyw na rzecz podnoszenia mobilności przestrzennej:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. realizowanych w oparciu o przeprowadzoną indywidualną diagnozę 2. realizowanych w porozumieniu z pracodawcami 3. skierowanych w szczególności do: <ul style="list-style-type: none"> a) osób poniżej 30 roku życia b) osób powyżej 50 roku życia c) osób długotrwale bezrobotnych d) osób niepełnosprawnych <p>W zakresie zapewnienia opieki nad osobami zależnymi oraz stosowania elastycznych form zatrudnienia:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. realizowane w partnerstwie z organizacjami pozarządowymi/ podmiotami ekonomii społecznej i/lub pracodawcami.
Obszary Strategicznej Interwencji	<p>OSI: Preferencja:</p> <ul style="list-style-type: none"> – obszary o wysokiej stopie bezrobocia
	<p>Uszczegółowienie OSI:</p> <ul style="list-style-type: none"> –
Przedsięwzięcia strategiczne	<ul style="list-style-type: none"> –

Działanie 1.1.2.	Aktywizacja społeczno-zawodowa
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – Wdrażanie kompleksowych rozwiązań w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej osób biernych zawodowo, wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, z wykorzystaniem instrumentów aktywizacji edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej i zawodowej. – Wsparcie powstawania oraz profesjonalizacja istniejących podmiotów ekonomii społecznej, m.in. poprzez działania inwestycyjne, doradcze i koordynacyjne, a także wdrażanie modelowych/pilotażowych rozwiązań w sferze ekonomii społecznej oraz promocję dobrych

	<p>praktyk.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Zwiększanie dostępności do usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym. – Wspieranie rozwoju środowiskowych form aktywizacji społecznej dzieci i młodzieży (profilaktyka wykluczenia społecznego). – Działania aktywizujące na rzecz usamodzielnianej młodzieży. – Doskonalenie kwalifikacji i profesjonalizacji kadr pomocy i integracji społecznej.
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	<p>Horyzontalne (z SRWP): Stosowane jako preferencje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. wzrost zatrudnienia 2. potrzeby grup defaworyzowanych i wykluczonych
	<p>Specyficzne (dla RPS): Preferencje dla przedsięwzięć:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. realizowanych we współpracy instytucji integracji i pomocy społecznej z instytucjami rynku pracy, organizacjami pozarządowymi oraz z innymi wybranymi partnerami z listy partnerów kluczowych 2. wykorzystujących wolontariat i animację środowiskową jako narzędzia aktywizacji społecznej <p><i>Ponijdsze preferencje nie dotyczą typów przedsięwzięć nr 2 i 6.</i></p>
Obszary Strategicznej Interwencji	<p>OSI:</p> <ul style="list-style-type: none"> – obszar całego województwa
	<p>Uszczegółowienie OSI: W zakresie wdrażania kompleksowych rozwiązań w aktywizacji społeczno-zawodowej osób, zwiększania dostępności do usług społecznych oraz wspierania rozwoju środowiskowych form aktywizacji społecznej dzieci i młodzieży:</p> <ul style="list-style-type: none"> – obszary ponadprzeciętnego poziomu wykluczenia społecznego
Przedsięwzięcia strategiczne	–

<p>Priorytet 1.2. Fundamenty przedsiębiorczości W ramach Priorytetu wspierane będzie inicjowanie działalności gospodarczej (mikro i małych firm), a także rozwój istniejących mikro i małych przedsiębiorstw.</p>	
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy 2. instytucje otoczenia biznesu 3. jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne oraz spółki z udziałem jednostek samorządu terytorialnego 4. związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego 5. instytucje rynku pracy 6. organizacje pracobiorców 7. organizacje pozarządowe 8. LGD i LGR

Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> – budżety jednostek samorządu terytorialnego – środki unijne w dyspozycji SWP – środki unijne zarządzane na poziomie krajowym, w tym Krajowy Fundusz Kapitałowy – środki w dyspozycji właściwych merytorycznie ministerstw, w tym Fundusz Pracy, PFRON
Oczekiwania wobec administracji centralnej i Kontraktu Terytorialnego	Objęcie procedurą kontraktu terytorialnego istotnego strumienia środków pozostających w dyspozycji ministra właściwego do spraw pracy i polityki społecznej, przeznaczonych na integrację społeczną.
Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizacja międzynarodowych targów i festiwali rzemiosła tradycyjnego w ramach współpracy państw Południowego Bałtyku. 2. Współpraca między pomorskimi organizacjami pracodawców a ich odpowiednikami w krajach UE, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru Południowego Bałtyku. 3. Programy wspierające rozwój współpracy gospodarczej pomorskich mikro i małych przedsiębiorstw z przedsiębiorstwami z Okręgu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej.

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu				
Liczba mikro oraz małych przedsiębiorstw objętych wsparciem w ramach Programu	0	700	Raz na rok	Kierownik Programu
Liczba osób, które rozpoczęły działalność gospodarczą po uzyskaniu wsparcia w ramach Programu	0	9 tys.	Raz na rok	Kierownik Programu
Wskaźniki rezultatu				
Liczba nowo utworzonych miejsc pracy w mikro oraz małych przedsiębiorstwach objętych wsparciem w ramach Programu	0	9,1 tys.	Raz na rok	Kierownik Programu
Odsetek utworzonych mikroprzedsiębiorstw kontynuujących działalność co najmniej 30 miesięcy po uzyskaniu wsparcia w ramach Programu	0	50%	Raz na rok	WUP

Działanie 1.2.1.	Inicjowanie przedsiębiorczości
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – Wsparcie rozpoczęcia działalności gospodarczej: <ul style="list-style-type: none"> a) dofinansowanie kosztów podjęcia działalności gospodarczej, w tym na pokrycie kosztów pomocy prawnej, konsultacji i doradztwa związanych z podjęciem tej działalności, b) dofinansowanie kosztów związanych z wydatkami inwestycyjnymi na potrzeby prowadzonej działalności gospodarczej. – Wsparcie szkoleniowo-doradcze w początkowym okresie działalności.
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	Horyzontalne (z SRWP): Stosowane obowiązkowo: 1. wzrost zatrudnienia
	Specyficzne (dla RPS): Preferencje dla przedsięwzięć: W zakresie wsparcia rozpoczęcia działalności gospodarczej: 1. realizowanych w formie instrumentów zwrotnych 2. wykorzystujących proekologiczne rozwiązania technologiczne
Obszary Strategicznej Interwencji	OSI: Preferencja: – obszary o niskim poziomie aktywności gospodarczej lub obszary o wysokiej stopie bezrobocia
	Uszczegółowienie OSI: –
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Działanie 1.2.2.	Rozwój mikro i małych przedsiębiorstw
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<p>Wsparcie istniejących mikro i małych przedsiębiorstw m.in. w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) wyposażenia lub doposażenia nowych stanowisk pracy b) unowocześniania wyposażenia przedsiębiorstwa i modernizacji środków produkcji c) adaptacji, remontu lub dostosowania pomieszczeń wykorzystywanych w działalności d) wdrażania nowych rozwiązań produkcyjnych, technologicznych, organizacyjnych, cyfrowych i proekologicznych e) wsparcia doradczego i szkoleniowego zgodnego ze zdiagnozowanymi potrzebami przedsiębiorstw.
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	Horyzontalne (z SRWP): Stosowane jako preferencje: 1. wzrost zatrudnienia
	Specyficzne (dla RPS): Preferencje dla przedsięwzięć: 1. mających na celu utrzymanie istniejących lub utworzenie nowych miejsc pracy W zakresie inwestycyjnego wsparcia istniejących mikro i małych

	przedsiębiorstw: 2. realizowanych w formie instrumentów zwrotnych
Obszary Strategicznej Interwencji	OSI: Preferencja: – obszary o niskim poziomie aktywności gospodarczej
	Uszczegółowienie OSI: –
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Priorytet 1.3. Adaptacja do zmian rynku pracy

Przewidziany w ramach Priorytetu obszar interwencji zwiększy dostępność usług z zakresu doradztwa zawodowego na każdym etapie nauki oraz w okresie aktywności zawodowej, a także umożliwi wprowadzenie rozwiązań zapewniających pracodawcom oraz pracownikom adaptowanie się do zmieniającej się sytuacji gospodarczej. Poprzez dostosowanie oferty kształcenia i szkolenia wdrażane będą zindywidualizowane programy szkoleniowe, umożliwiające zmianę lub podnoszenie kwalifikacji, zapewniona zostanie trwałość zatrudnienia i możliwość właściwego profilowania działalności przedsiębiorstw.

Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne oraz spółki z udziałem jednostek samorządu terytorialnego 2. związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego 3. instytucje edukacyjne 4. instytucje rynku pracy 5. organizacje pracobiorców 6. izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy 7. organizacje pozarządowe
Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> – budżety jednostek samorządu terytorialnego (subwencja oświatowa na zadania pozaszkolne) – środki unijne w dyspozycji SWP – środki unijne zarządzane na poziomie krajowym – środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych – środki w dyspozycji właściwych merytorycznie ministerstw, w tym Fundusz Pracy, PFRON
Oczekiwania wobec administracji centralnej i Kontraktu Terytorialnego	Wyposażenie samorządów województw w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie i koordynowanie regionalnej polityki rynku pracy, w tym zwiększenie decyzyjności w zakresie dysponowania środkami Funduszu Pracy na poziomie regionu.
Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej	Międzynarodowe programy i projekty obejmujące wymianę doświadczeń, organizację praktyk i staży z zakresu nowoczesnych form poradnictwa zawodowego, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji doradztwa edukacyjno-zawodowego dla dzieci i młodzieży oraz upowszechniania idei uczenia się przez całe życie.

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu				
Odsetek szkół i placówek objętych wsparciem w ramach Programu w zakresie poradnictwa edukacyjno-zawodowego	0	50%	Raz na rok	Kierownik Programu
Liczba osób zatrudnionych objętych w ramach Programu wsparciem w zakresie kształcenia i szkolenia	0	15 tys.	Raz na rok	Kierownik Programu
Wskaźniki rezultatu				
Odsetek uczniów ze szkół objętych wsparciem w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego w ramach Programu	0	75%	Raz na rok	Kierownik Programu
Odsetek osób objętych wsparciem, które rozwinęły kompetencje kluczowe dla potrzeb rynku pracy w ramach Programu	0	70%	Raz na rok	Kierownik Programu

Działanie 1.3.1	Skuteczne poradnictwo zawodowe
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – Wsparcie działań z zakresu rozwoju doradztwa zawodowego dla osób pracujących oraz doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach i placówkach edukacyjnych. – Podnoszenie kompetencji nauczycieli doradców zawodowych m.in. w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> a) wsparcia osób zagrożonych przedwczesnym wypadnięciem z systemu edukacji (np. socjoterapia motywacyjna), b) indywidualnych form doradztwa (np. brokering edukacyjny).
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	Horyzontalne (z SRWP): Stosowane jako preferencje: <ol style="list-style-type: none"> 1. innowacyjność 2. wzrost zatrudnienia
	Specyficzne (dla RPS): Preferencje dla przedsięwzięć: <ol style="list-style-type: none"> 1. realizowanych w partnerstwie co najmniej dwóch spośród następujących podmiotów: <ul style="list-style-type: none"> a) instytucje rynku pracy b) instytucje edukacyjne c) instytucje integracji i pomocy społecznej

Obszary Strategicznej Interwencji	OSI: – obszar całego województwa
	Uszczegółowienie OSI: –
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Działanie 1.3.2.	Profilowana oferta kształcenia ustawicznego
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – Wdrażanie kompleksowej i zindywidualizowanej oferty wsparcia pracodawców w zakresie identyfikacji i analizy potrzeb szkoleniowych oraz realizacji procesu szkolenia. – Wdrażanie programów typu <i>outplacement</i>, aktywizacji zawodowej (adaptacyjności), skierowanych do pracowników zagrożonych zwolnieniem lub będących w okresie wypowiedzenia w związku z restrukturyzacją.
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	Horyzontalne (z SRWP): Stosowane jako preferencje: <ol style="list-style-type: none"> 1. wzrost zatrudnienia 2. specjalizacja regionalna
	Specyficzne (dla RPS): Wylącznieść dla przedsięwzięć: <ul style="list-style-type: none"> – realizowanych z inicjatywy pracodawcy pod kątem zdiagnozowanych potrzeb Preferencje dla przedsięwzięć: <ul style="list-style-type: none"> – obejmujących zakresem działania osoby powyżej 50 roku życia W zakresie wdrażania kompleksowej oferty wsparcia pracodawców: <ul style="list-style-type: none"> – realizowanych w formie instrumentów zwrotnych
Obszary Strategicznej Interwencji	OSI: – obszar całego województwa
	Uszczegółowienie OSI: –
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Cel szczegółowy 2.**Wysoki poziom kapitału społecznego**

Jednym z kluczowych wyzwań Programu jest budowa regionalnej wspólnoty mieszkańców regionu. Program skupi się na wzmacnianiu potencjału organizacji pozarządowych, wspieraniu aktywności mieszkańców w obszarach kultury, sportu i rekreacji, podnoszeniu poziomu tożsamości regionalnej i lokalnej, integracji społeczności lokalnych oraz kompleksowej poprawie funkcjonalności, estetyki i jakości przestrzeni publicznych. Efektem będzie podniesienie poziomu kapitału społecznego Pomorza.

Zobowiązania Samorządu Województwa Pomorskiego wynikające z SRWP

Utworzenie regionalnego systemu wsparcia organizacji pozarządowych

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Odsetek wspartych w ramach Programu inicjatyw z zakresu zwiększania poziomu kapitału społecznego realizowanych w partnerstwie	0	35%	Raz na rok	Kierownik Programu

Priorytet 2.1.**Silny sektor pozarządowy**

W ramach Priorytetu podjęte zostaną systemowe działania w zakresie wspierania organizacji pozarządowych. Dzięki zaplanowanemu obszarowi interwencji, organizacje pozarządowe staną się atrakcyjnym pracodawcą, nastąpi rozszerzenie i podniesienie jakości ich działań, co umożliwi efektywniejsze przejmowanie przez organizacje pozarządowe realizacji zadań publicznych.

Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. organizacje pozarządowe i ich reprezentacje 2. Pomorska Rada Organizacji Pozarządowych 3. jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne oraz spółki z udziałem jednostek samorządu terytorialnego 4. związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego 5. instytucje pomocy i integracji społecznej 6. LGD i LGR
Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> – budżety jednostek samorządu terytorialnego – środki unijne w dyspozycji SWP – środki unijne zarządzane na poziomie krajowym – środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych – środki w dyspozycji organizacji pozarządowych – środki w dyspozycji właściwych merytorycznie ministerstw, w tym FIO

Oczekiwania wobec administracji centralnej i Kontraktu Terytorialnego	Objęcie procedurą kontraktu terytorialnego istotnego strumienia środków pozostających w dyspozycji ministra właściwego do spraw pracy i polityki społecznej, przeznaczonych na realizację inicjatyw organizacji pozarządowych.
Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej	Upowszechnianie idei wolontariatu, w tym wolontariatu międzynarodowego, przez pomorskie organizacje pozarządowe; udział pomorskich organizacji pozarządowych w międzynarodowych sieciach wolontariatu.

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu				
Odsetek organizacji pozarządowych objętych wsparciem w ramach Programu	0	20% aktywnych organizacji	Raz na rok	ROPS
Wskaźniki rezultatu				
Wartość zadań publicznych powierzonych do realizacji organizacjom pozarządowym wspartym w ramach Programu	b.d. ¹	wzrost o 10% w stosunku do wartości zadań publicznych powierzonych w roku 2013	Raz na rok	ROPS

Działanie 2.1.1.	Systemowe rozwiązania na rzecz sektora pozarządowego
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – Wsparcie procesu przejmowania usług dla mieszkańców przez organizacje pozarządowe. – Stymulowanie powstawania sieciowych struktur organizacji pozarządowych świadczących usługi na rzecz sektora pozarządowego. – Tworzenie warunków do rozwoju dialogu społecznego między wszystkimi partnerami zaangażowanymi w rozwój społeczno-gospodarczy regionu.
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	Horyzontalne (z SRWP): Stosowane obowiązkowo: <ol style="list-style-type: none"> 1. partnerstwo i partycypacja Stosowane jako preferencje: <ol style="list-style-type: none"> 1. wzrost świadomości obywatelskiej 2. wzrost zatrudnienia
	Specyficzne (dla RPS): Preferencje dla przedsięwzięć: <ol style="list-style-type: none"> 1. realizowanych w partnerstwie pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego oraz ich związkami i organizacjami pozarządowymi i/lub ich reprezentacjami

¹ Wartość zostanie określona przez Kierownika Programu do końca 2014 r.

Obszary Strategicznej Interwencji	OSI: – obszar całego województwa
	Uszczegółowienie OSI: –
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Priorytet 2.2.	
Regionalna wspólnota	
W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania zmierzające do wzmocnienia poczucia więzi mieszkańców z regionem i środowiskiem lokalnym, zwiększenia uczestnictwa mieszkańców w wolontariacie i partycypacji w życiu publicznym, m.in. poprzez działania ukierunkowane na wzrost uczestnictwa w kulturze, sporcie powszechnym i rekreacji.	
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne 2. związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego oraz spółki z udziałem jednostek samorządu terytorialnego 3. organizacje pozarządowe 4. instytucje edukacyjne 5. instytucje pomocy i integracji społecznej 6. instytucje kultury 7. LGD i LGR
Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> – budżety jednostek samorządu terytorialnego – środki unijne w dyspozycji SWP – środki unijne zarządzane na poziomie krajowym – środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych – środki w dyspozycji szkół wyższych – fundusze prywatne – środki w dyspozycji organizacji pozarządowych – środki w dyspozycji właściwych merytorycznie ministerstw
Oczekiwania wobec administracji centralnej i Kontraktu Terytorialnego	–
Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zintensyfikowanie dialogu międzykulturowego i zaangażowanie społeczności lokalnych w działania transgraniczne poprzez organizowanie międzynarodowych festiwali i targów, imprez teatralnych, muzycznych oraz sportowych. 2. Rozwój współpracy międzynarodowej samorządów lokalnych poprzez inicjatywy typu miasta partnerskie.

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu				
Liczba lokalnych inicjatyw obywatelskich zrealizowanych w ramach Programu	0	450	Raz na rok	Kierownik Programu
Wskaźniki rezultatu				
Liczba uczestników lokalnych inicjatyw obywatelskich zrealizowanych w ramach Programu	0	500 tys.	Raz na rok	Kierownik Programu

Działanie 2.2.1.	Silne więzi mieszkańców z regionem i środowiskiem lokalnym
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – Programy edukacyjne służące budowaniu tożsamości regionalnej i lokalnej. – Wspieranie inicjatyw społeczności lokalnych, w tym uzupełniająco rozwój infrastruktury służącej lokalnej integracji. – Rozwój innowacyjnych form konsultacji społecznych oraz uzupełniająco działania z zakresu upowszechniania wzorca aktywnego uczestnictwa w życiu społeczności.
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	Horyzontalne (z SRWP): Stosowane jako preferencje: <ol style="list-style-type: none"> 1. partnerstwo i partycypacja 2. wzrost świadomości obywatelskiej W zakresie rozwoju innowacyjnych form konsultacji społecznych: <ol style="list-style-type: none"> 3. innowacyjność
	Specyficzne (dla RPS): Preferencje dla przedsięwzięć: <ol style="list-style-type: none"> 1. realizowanych w partnerstwie co najmniej dwóch podmiotów z katalogu kluczowych partnerów W zakresie inicjatyw społeczności lokalnych: <ol style="list-style-type: none"> 1. realizowanych w partnerstwie pomiędzy: <ul style="list-style-type: none"> – jednostkami samorządu terytorialnego – LGD/LGR – organizacją/organizacjami pozarządowymi reprezentującymi lokalne środowisko mieszkańców (tj. w których powyżej 50% członków stanowią mieszkańcy obszaru zasięgu przedsięwzięcia) 2. wykorzystujących wolontariat i animację środowiskową jako narzędzia aktywizacji społecznej
Obszary Strategicznej Interwencji	OSI: <ul style="list-style-type: none"> – obszar całego województwa
	Uszczegółowienie OSI: W zakresie wspierania inicjatyw społeczności lokalnych: <ul style="list-style-type: none"> – obszary gmin wiejskich oraz miejsko-wiejskich z wyłączeniem miast

	powyżej 5 tys. mieszkańców oraz gminy miejskie poniżej 5 tys. Mieszkańców
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Działanie 2.2.2.	Społeczne funkcje kultury
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – Uatrakcyjnianie oferty instytucji kultury, głównie poprzez wdrożenie trwałej oferty dla odbiorcy dziecięcego i młodzieżowego, osób starszych i niepełnosprawnych oraz uzupełniająco uruchomienie usług z zakresu e-kultury. – Rozwój społecznych funkcji bibliotek, głównie poprzez wdrożenie oferty pozaczytelniczej, cyfryzację oferty oraz uzupełniająco działania z zakresu promocji czytelnictwa. – Promowanie idei i form aktywnego uczestnictwa w kulturze.
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	Horyzontalne (z SRWP): Stosowane jako preferencje: <ol style="list-style-type: none"> 1. potrzeby grup defaworyzowanych i wykluczonych 2. cyfryzacja 3. partnerstwo i partycypacja 4. innowacyjność 5. partnerstwo publiczno-prywatne
	Specyficzne (dla RPS): Preferencje dla przedsięwzięć: <ol style="list-style-type: none"> 1. zakładających wykorzystanie/promowanie dziedzictwa historycznego i kulturowego regionu 2. wykorzystujących wolontariat i animację środowiskową jako narzędzia aktywizacji społecznej
Obszary Strategicznej Interwencji	OSI: Preferencje: <ul style="list-style-type: none"> – obszary ponadprzeciętnego poziomu wykluczenia społecznego
	Uszczegółowienie OSI: –
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Działanie 2.2.3.	Powszechna aktywność sportowa
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – Tworzenie i modernizacja lokalnej infrastruktury sportu powszechnego. – Upowszechnianie aktywności fizycznej we wszystkich grupach wiekowych i kształtowanie prawidłowych postaw prozdrowotnych.
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	Horyzontalne (z SRWP): Stosowane jako preferencje: <ol style="list-style-type: none"> 1. wzrost świadomości obywatelskiej 2. partnerstwo i partycypacja 3. potrzeby grup defaworyzowanych i wykluczonych 4. partnerstwo publiczno-prywatne

	Specyficzne (dla RPS): Preferencje dla przedsięwzięć: 1. wspierających lokalne inicjatywy mieszkańców
Obszary Strategicznej Interwencji	OSI: Preferencje: – obszary ponadprzeciętnego poziomu wykluczenia społecznego
	Uszczegółowienie OSI: –
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Priorytet 2.3. Przestrzeń dla aktywności W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania mające na celu poprawę funkcjonalności, estetyki i jakości przestrzeni, co umożliwi integrację społeczności lokalnych oraz poprawi jakość życia mieszkańców. W miastach działania te obejmą rewitalizację terenów zdegradowanych, natomiast na pozostałych obszarach skupią się na wykorzystaniu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego. Kluczowym założeniem podejmowanych działań jest uwzględnienie aspektu społecznego – włączenie społeczności lokalnej zarówno na etapie przygotowywania przedsięwzięć, jak i w trakcie realizacji oraz użytkowania.	
Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne oraz spółki z udziałem jednostek samorządu terytorialnego 2. związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego 3. organizacje pozarządowe 4. jednostki pomocnicze gmin 5. instytucje kultury 6. instytucje edukacyjne 7. instytucje pomocy i integracji społecznej 8. instytucje rynku pracy 9. LGD i LGR 10. wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe 11. izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy
Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> – budżety jednostek samorządu terytorialnego – środki unijne w dyspozycji SWP – środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych – środki w dyspozycji organizacji pozarządowych – środki w dyspozycji właściwych merytorycznie ministerstw, w tym Fundusz Promocji Kultury, PFRON – środki prywatne
Oczekiwania wobec administracji centralnej i Kontraktu Terytorialnego	Określenie standardów urbanistycznych dla zapewnienia na etapie planowania odpowiedniej dostępności do lokalnej infrastruktury społecznej i do przestrzeni publicznych.
Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej	–

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu				
Liczba nowych / przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na zrewitalizowanych obszarach objętych wsparciem w ramach Programu	0	120	Raz na rok	Kierownik Programu
Wskaźniki rezultatu				
Liczba mieszkańców na obszarach objętych wsparciem w ramach Programu	0	50 tys.	Raz na rok	Kierownik Programu

Działanie 2.3.1.	Miasto przyjazne dla mieszkańców
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<p>Kompleksowe programy rewitalizacyjne mające na celu nadawanie i przywracanie funkcji społecznych zdegradowanym obszarom miejskim, obejmujące w szczególności:</p> <ol style="list-style-type: none"> wspieranie integracji społeczno-zawodowej mieszkańców poprzez przedsięwzięcia doradcze, szkoleniowe, edukacyjne i kulturalne budowę i modernizację infrastruktury społecznej i technicznej oraz elementów zagospodarowania przestrzeni modernizację i dostosowanie budynków w przestrzeni publicznej do nowych zastosowań działania związane z ochroną zabytków, w tym prace konserwatorskie i restauratorskie systemy poprawy bezpieczeństwa publicznego
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	<p>Horyzontalne (z SRWP):</p> <p>Stosowane jako preferencje:</p> <ol style="list-style-type: none"> partnerstwo i partycypacja jakość przestrzeni potrzeby grup defaworyzowanych i wykluczonych partnerstwo publiczno-prywatne wzrost zatrudnienia
	<p>Specyficzne (dla RPS):</p> <p>Wylączność dla przedsięwzięć:</p> <ol style="list-style-type: none"> zakładających uspołecznienie wypracowania koncepcji i szczegółowych założeń rewitalizacji oraz włączanie lokalnej społeczności zarówno na etapie planowania, jak i realizacji uwzględniających zasady projektowania uniwersalnego, tzn. dostosowanie przestrzeni do potrzeb wszystkich użytkowników <p>Preferencje dla przedsięwzięć:</p> <ol style="list-style-type: none"> realizowanych w partnerstwie co najmniej trzech podmiotów z katalogu kluczowych partnerów, w tym z udziałem organizacji pozarządowej, reprezentującej lokalne środowisko mieszkańców (tj. w której powyżej

	50% członków stanowią mieszkańcy obszaru zasięgu przedsięwzięcia)
Obszary Strategicznej Interwencji	OSI: Wylącnosc: – zdegradowane (przestrennie i społecznie) obszary miejskie
	Uszczegółowienie OSI: –
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Działanie 2.3.2.	Przestrzeń przyjazna dla mieszkańców
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	Podniesienie atrakcyjności społecznej przestrzeni publicznych, na bazie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, obejmujące w szczególności: a) budowę i modernizację infrastruktury społecznej, elementów zagospodarowania przestrzeni oraz modernizację i dostosowanie budynków w przestrzeni publicznej do funkcji społecznych b) wspieranie integracji społecznej mieszkańców
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	Horyzontalne (z SRWP): Stosowane jako preferencje: 1. partnerstwo i partycypacja 2. jakość przestrzeni 3. potrzeby grup defaworyzowanych i wykluczonych 4. partnerstwo publiczno-prywatne 5. wzrost zatrudnienia
	Specyficzne (dla RPS): Wylącnosc dla przedsięwzięć: 1. zakładających uspołecznienie wypracowania koncepcji i szczegółowych założeń rewitalizacji oraz włączanie lokalnej społeczności zarówno na etapie planowania, jak i realizacji 2. uwzględniających zasady projektowania uniwersalnego, tzn. dostosowanie przestrzeni do potrzeb wszystkich użytkowników Preferencje dla przedsięwzięć: 2. realizowanych w partnerstwie co najmniej trzech podmiotów z katalogu kluczowych partnerów, w tym z udziałem organizacji pozarządowej, reprezentującej lokalne środowisko mieszkańców (tj. w której powyżej 50% członków stanowią mieszkańcy obszaru zasięgu przedsięwzięcia) 3. nawiązujących do historii, tradycji i tożsamości miejsca.
Obszary Strategicznej Interwencji	OSI: Preferencja: – obszary ponadprzeciętnego poziomu wykluczenia społecznego
	Uszczegółowienie OSI: –
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Cel szczegółowy 3.**Efektywny system edukacji**

Program skupi się na: kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów, upowszechnianiu edukacji pozaformalnej ukierunkowanej na rozwijanie kreatywności i komunikację społeczną, podniesieniu jakości szkolnictwa zawodowego, zwiększeniu dostępu do edukacji przedszkolnej, a także wspieraniu uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych (w tym szczególnie uzdolnionych). Działania pozwolą na budowę efektywnego systemu edukacji, zapewniającego dzieciom i młodzieży możliwość wszechstronnego rozwoju oraz wysokiej jakości kompetencje zawodowe.

Zobowiązania Samorządu Województwa Pomorskiego wynikające z SRWP:

1. Uruchomienie regionalnego systemu wsparcia szkół, obejmującego m.in. doskonalenie nauczycieli.
2. Wdrożenie regionalnego systemu wsparcia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, w tym szczególnie uzdolnionych.
3. Uruchomienie mechanizmu trwałej współpracy uczelni ze szkołami i placówkami edukacyjnymi.
4. Uruchomienie regionalnego systemu monitorowania losów absolwentów na każdym etapie.
5. Uruchomienie sieci dialogu edukacyjnego w regionie w oparciu o rady oświatowe.

Wskaźniki

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Odsetek szkół objętych wsparciem w ramach Programu, w których nastąpił wzrost EWD	0	30%	Raz na rok	Kierownik Programu

Priorytet 3.1.**Edukacja dla rozwoju i zatrudnienia**

W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania mające na celu kompleksowe wspomaganie pracy szkół i placówek ukierunkowanej na kształtowanie kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży, a także zmierzające do podniesienia atrakcyjności szkolnictwa zawodowego. Jednocześnie prowadzone będą działania zwiększające dostęp do edukacji przedszkolnej.

Kluczowi partnerzy	<ol style="list-style-type: none"> 1. instytucje edukacyjne 2. Kuratorium Oświaty w Gdańsku 3. Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku 4. jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne oraz spółki z udziałem jednostek samorządu terytorialnego 5. związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego 6. instytucje pomocy i integracji społecznej 7. izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy 8. organizacje pozarządowe
Źródła finansowania	– budżety jednostek samorządu terytorialnego, w tym: subwencja oświatowa na zadania pozaszkolne, środki pozyskane w ramach Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu

	<p>alkoholizmowi</p> <ul style="list-style-type: none"> – środki na dofinansowanie doskonalenia zawodowego nauczycieli – środki w dyspozycji właściwych merytorycznie ministerstw – środki prywatne – środki unijne w dyspozycji SWP – środki unijne zarządzane na poziomie krajowym – środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych – środki w dyspozycji szkół wyższych
Oczekiwania wobec administracji centralnej i Kontraktu Terytorialnego	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dokończenie reform systemowych w zakresie edukacji. 2. Systemowe rozwiązania zwiększające wpływ samorządu województwa na zapewnienie jakości edukacji w regionie. 3. Zmiana algorytmu podziału subwencji oświatowej uwzględniająca, poza kryterium ilościowym, również kryteria jakościowe. 4. Przekazanie na poziom regionalny zadań z zakresu kształtowania wojewódzkiej sieci ponadgimnazjalnych szkół zawodowych, w tym tworzenia i utrzymania kierunków kształcenia. 5. Stworzenie systemu zachęt dla pracodawców podejmujących współpracę ze szkołami zawodowymi.
Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ponadlokalne usługi edukacyjne w miejskich obszarach funkcjonalnych, skupionych wokół następujących ośrodków: Malbork–Elbląg, Kwidzyn–Grudziądz, Słupsk–Koszalin, a także Chojnice–Człuchów–Tuchola. 2. Międzynarodowe sieci i programy edukacyjne z udziałem szkół obejmujące m.in. programy wymiany uczniowskiej, staże i praktyki dla uczniów szkół zawodowych oraz organizację staży i praktyk dla nauczycieli.

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu				
Liczba dofinansowanych miejsc w ośrodkach wychowania przedszkolnego wspartych w ramach Programu	0	10 tys.	Raz na rok	Kierownik Programu
Odsetek szkół i placówek o najniższych wynikach objętych wsparciem w ramach Programu	0	80%	Raz na rok	Kierownik Programu
Liczba funkcjonujących centrów kształcenia zawodowego i ustawicznego	5	20	Raz na rok	SIO

Wskaźniki rezultatu				
Liczba dzieci objętych edukacją w ośrodkach wychowania przedszkolnego objętych wsparciem w ramach Programu	0	20 tys.	Raz na rok	Kierownik Programu
Średni wynik egzaminów zewnętrznych uzyskiwany w szkołach objętych wsparciem w ramach Programu	0	Wzrost o 2 p.p. w stosunku do średnich wyników z roku szkolnego 2012/2013	Raz na koniec Programu	Badanie ewaluacyjne
Liczba uczniów uczących się w centrach kształcenia zawodowego i ustawicznego	500	10 tys.	Raz na rok	SIO

Działanie 3.1.1.	Powszechna edukacja przedszkolna
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie tworzenia nowych miejsc edukacji przedszkolnej, w tym finansowanie infrastruktury i wyposażenia: <ul style="list-style-type: none"> a) przedszkoli, w tym przedszkoli przyzakładowych i specjalnych b) oddziałów przedszkolnych w szkołach i innych formach wychowania przedszkolnego, tj. punktów przedszkolnych i zespołów wychowania przedszkolnego c) uzupełniająco: promocja edukacji przedszkolnej. – Wspieranie działań związanych z kształtowaniem kompetencji kluczowych oraz z edukacją ekologiczną i prozdrowotną poprzez: <ul style="list-style-type: none"> a) prowadzenie zróżnicowanych form zajęć bezpośrednio wspierających rozwój dzieci b) doskonalenie zawodowe nauczycieli w zakresie przygotowania do kształtowania kompetencji kluczowych w pracy z dziećmi młodszymi c) komplementarne (uzupełniające) działania dotyczące modernizacji infrastruktury i wyposażenia przedszkoli.
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	<p>Horyzontalne (z SRWP): Stosowane jako preferencje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. partnerstwo publiczno-prywatne 2. partnerstwo i partycypacja <p>Specyficzne (dla RPS): Preferencje dla przedsięwzięć:</p> <p>W zakresie wspierania tworzenia nowych miejsc edukacji przedszkolnej:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. realizowanych w partnerstwie kilku samorządów (np. gmina – gmina, powiat – gmina) <p>W zakresie wspierania kształtowania kompetencji kluczowych:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. obejmujących kompleksowe programy łączące działania skierowane do

	<p>nauczycieli, dzieci</p> <p>2. realizowanych w partnerstwie co najmniej dwóch spośród następujących podmiotów:</p> <p>a) instytucje edukacyjne</p> <p>b) instytucji kultury</p> <p>c) organizacji pozarządowych</p>
Obszary Strategicznej Interwencji	<p>OSI:</p> <p>Preferencja:</p> <p>– obszary o odsetku dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym poniżej średniej wojewódzkiej</p>
	<p>Uszczegółowienie OSI:</p> <p>–</p>
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Działanie 3.1.2.	Fundamenty edukacji
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie realizacji działań związanych z kształtowaniem kompetencji kluczowych (uwzględniających edukację kulturalną) oraz działań związanych z edukacją ekologiczną i prozdrowotną uczniów w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych poprzez: <ul style="list-style-type: none"> a) doskonalenie zawodowe nauczycieli w zakresie przygotowania do kształtowania kompetencji kluczowych uczniów b) prowadzenie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych związanych z kształtowaniem kompetencji kluczowych uczniów c) uzupełniająco: rozbudowa i modernizacja infrastruktury dydaktycznej oraz wyposażenia szkół, m.in. uwzględniające cyfryzację. – Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów poprzez organizację: <ul style="list-style-type: none"> a) zajęć kompensacyjno-wyrównawczych b) zróżnicowanych form opieki świetlicowej w szkołach c) zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych d) zajęć edukacyjnych w świetlicach środowiskowych. – Kompleksowe wspomaganie szkół w zakresie diagnozowania potrzeb rozwojowych, doboru dostosowanych do tych potrzeb form doskonalenia oraz pomocy we wdrażaniu zmian. – Budowa sieci współpracy i samokształcenia dla dyrektorów oraz nauczycieli szkół i placówek. – Współpraca szkół i placówek z uczelniami w zakresie tworzenia dostosowanych do potrzeb szkół i nauczycieli narzędzi dydaktycznych oraz budowy klas/szkół patronackich. – Organizacja sieci szkół referencyjnych jako miejsca wdrażania innowacji pedagogicznych, prowadzenia zajęć praktycznych dla studentów, lekcji otwartych, staży i praktyk dla nauczycieli. – Poprawa spójności edukacyjnej na poziomie lokalnym i regionalnym poprzez rozwój dialogu edukacyjnego.

<p>Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć</p>	<p>Horyzontalne (z SRWP): Stosowane jako preferencje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. partnerstwo i partycypacja 2. wzrost świadomości obywatelskiej 3. cyfryzacja 4. innowacyjność 5. wzrost zatrudnienia
	<p>Specyficzne (dla RPS): Wylącznieść dla przedsięwzięć: W zakresie organizacji sieci szkół referencyjnych:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. skierowanych do szkół uzyskujących najwyższe EWD <p>Preferencje dla przedsięwzięć: W zakresie organizacji sieci szkół referencyjnych:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. obejmujących szkoły uczestniczące w krajowych i międzynarodowych sieciach współpracy 3. realizowanych w partnerstwie ze szkołami wyższymi. <p>W zakresie wspierania realizacji działań związanych z kształtowaniem kompetencji kluczowych:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. obejmujących minimum jeden rok szkolny 2. obejmujących programy o charakterze kompleksowym, łączące działania skierowane do nauczycieli i uczniów 3. realizowanych w partnerstwie co najmniej dwóch spośród następujących podmiotów: <ol style="list-style-type: none"> a) instytucji edukacyjnych b) instytucji kultury c) organizacji pozarządowych. <p>W zakresie budowy sieci współpracy i samokształcenia dla dyrektorów oraz nauczycieli szkół i placówek:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. realizowanych w partnerstwie gmina – powiat, gmina – województwo, powiat – województwo 2. realizowanych w partnerstwie co najmniej dwóch spośród następujących podmiotów: <ol style="list-style-type: none"> a) szkół lub ich organów prowadzących b) placówek doskonalenia nauczycieli c) poradni psychologiczno-pedagogicznych d) instytucji kultury e) organizacji pozarządowych 3. obejmujących zasięgiem minimum 10 szkół. <p>W zakresie poprawy spójności edukacyjnej na poziomie lokalnym i regionalnym poprzez rozwój dialogu edukacyjnego:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. realizowanych w partnerstwie jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych z organizacjami pozarządowymi.
<p>Obszary Strategicznej Interwencji</p>	<p>OSI: W zakresie współpracy szkół i placówek z uczelniami, organizacji sieci szkół referencyjnych, poprawy spójności edukacyjnej oraz budowy sieci współpracy i samokształcenia dla dyrektorów oraz nauczycieli szkół i placówek:</p>

	1. obszar całego województwa We wszystkich pozostałych zakresach interwencji: 1. obszary o najsłabszych wynikach egzaminów zewnętrznych na wszystkich etapach edukacji
	Uszczegółowienie OSI: –
Przedsięwzięcia strategiczne	Wypracowanie i pilotażowe wdrożenie standardów wsparcia pracy szkoły

Działanie 3.1.3.	Atrakcyjne szkolnictwo zawodowe
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	Działanie będzie realizowane poprzez przedsięwzięcie strategiczne <i>Kształtowanie sieci ponadgimnazjalnych szkół zawodowych, uwzględniającej potrzeby subregionalnych i regionalnego rynków pracy</i>
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	Horyzontalne (z SRWP): Stosowane jako preferencje: 1. partnerstwo i partycypacja 2. wzrost zatrudnienia 3. specjalizacja regionalna 4. innowacyjność 5. cyfryzacja
	Specyficzne (dla RPS): –
Obszary Strategicznej Interwencji	OSI: – obszar całego województwa
	Uszczegółowienie OSI: –
Przedsięwzięcia strategiczne	Kształtowanie sieci ponadgimnazjalnych szkół zawodowych, uwzględniającej potrzeby subregionalnych i regionalnego rynków pracy

Priorytet 3.2.	
Indywidualne ścieżki edukacji	
W ramach Priorytetu podjęte zostaną działania ukierunkowane na wspieranie uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, tj. uczniów zdolnych oraz uczniów niepełnosprawnych i uczniów z zaburzeniami rozwoju. Zaplanowana interwencja doprowadzi do zbudowania regionalnego systemu wsparcia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych opartego o istniejące instytucje edukacyjne i pozwalającego efektywniej, zgodnie z indywidualnymi potrzebami uczniów, wykorzystywać istniejące źródła finansowania zadań oświatowych.	
Kluczowi partnerzy	1. instytucje edukacyjne 2. Kuratorium Oświaty w Gdańsku 3. Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku 4. jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne 5. związki i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego 6. instytucje pomocy i integracji społecznej 7. przedsiębiorcy i ich organizacje 8. organizacje pozarządowe

Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> – budżety jednostek samorządu terytorialnego, w tym: subwencja oświatowa, środki pozyskane w ramach Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi – środki na dofinansowanie doskonalenia zawodowego nauczycieli – środki unijne w dyspozycji SWP – środki unijne zarządzane na poziomie krajowym – środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych – środki w dyspozycji właściwych merytorycznie ministerstw, w tym PFRON – środki NFZ
Oczekiwania wobec administracji centralnej i Kontraktu Terytorialnego	–
Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie udziału pomorskich uczniów w międzynarodowych konkursach i olimpiadach przedmiotowych. 2. Wymiana doświadczeń i dobrych praktyk w zakresie promocji edukacji włączającej oraz organizacja staży i praktyk dla nauczycieli i pedagogów w zakresie specjalnych potrzeb edukacyjnych.

Wskaźnik	Wartość bazowa	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Wskaźniki produktu				
Odsetek uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, którzy uczestniczą w zajęciach prowadzonych w oparciu o indywidualne podejście do ucznia szczególnie uzdolnionego	0,5%	3%	Raz na rok	Kierownik Programu
Liczba ścieżek edukacyjnych dostosowanych do zróżnicowanych potrzeb uczniów z niepełnosprawnościami i uczniów z zaburzeniami rozwoju	0	30	Raz na rok	Kierownik Programu
Wskaźniki rezultatu				
Liczba laureatów i finalistów ogólnopolskich olimpiad i konkursów przedmiotowych	15	120	Raz na rok	Kierownik Programu

odsetek uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych z niepełnosprawnościami i uczniów z zaburzeniami rozwoju, uczących się zgodnie z wypracowanymi ścieżkami edukacyjnymi	0	0,3%	Raz na koniec Programu	Badanie ewaluacyjne
--	---	------	------------------------	---------------------

Działanie 3.2.1.	Zdolni w edukacji
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – Rozbudzanie zainteresowań i kreatywności wśród dzieci i młodzieży poprzez udział w edukacji pozaformalnej i nieformalnej, w tym m.in.: <ul style="list-style-type: none"> a) rozwój pozaszkolnych miejsc aktywności edukacyjnej b) organizacja zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych warsztatów edukacyjnych rozwijania kreatywności c) festiwale nauki oraz uniwersytety dziecięce i młodzieżowe. – Systemowe rozwiązania na rzecz wsparcia rozwoju uczniów szczególnie uzdolnionych. – Pomoc finansowa, w tym stypendialna dla uczniów szczególnie uzdolnionych.
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	Horyzontalne (z SRWP): Stosowane jako preferencje: <ol style="list-style-type: none"> 1. partnerstwo i partycypacja 2. cyfryzacja 3. innowacyjność
	Specyficzne (dla RPS): Preferencje dla przedsięwzięć: W zakresie rozbudzania zainteresowań i kreatywności wśród dzieci i młodzieży: <ol style="list-style-type: none"> 1. realizowane w partnerstwie jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych ze szkołami wyższymi i/lub organizacjami pozarządowymi i/lub instytucjami kultury. W zakresie pomocy finansowej, w tym stypendialnej dla uczniów szczególnie uzdolnionych: <ol style="list-style-type: none"> 1. skierowane do laureatów i finalistów konkursów i olimpiad przedmiotowych, konkursów artystycznych i zawodów sportowych o zasięgu minimum regionalnym 2. skierowane do uczniów zdolnych znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej
Obszary Strategicznej Interwencji	OSI: – obszar całego województwa
	Uszczegółowienie OSI: –
Przedsięwzięcie Strategiczne	Włączenie wypracowanego w ramach projektu „Zdolni z Pomorza” systemu wspierania uczniów szczególnie uzdolnionych do regionalnej polityki edukacyjnej

Działanie 3.2.2.	Edukacja włączająca
Zakres interwencji (typy przedsięwzięć)	<ul style="list-style-type: none"> – Organizacja różnych form pracy z uczniem z niepełnosprawnościami i uczniem z zaburzeniami rozwoju, w tym uzupełniająco psychoedukacja rodziców, lekarzy, nauczycieli, pracowników socjalnych w zakresie specjalnych potrzeb edukacyjnych oraz dostosowanie infrastruktury szkolnej. – Poszerzanie dostępności dla uczniów z niepełnosprawnościami i z zaburzeniami rozwoju do przedszkoli integracyjnych i klas/szkół integracyjnych. – Kształcenie i doskonalenie zawodowe psychologów, pedagogów i nauczycieli w zakresie rozwoju pracy z uczniem z niepełnosprawnościami i z uczniem z zaburzeniami rozwoju. – Organizacja placówki referencyjnej w zakresie pracy z uczniem z niepełnosprawnościami jako miejsca wdrażania innowacji pedagogicznych i narzędzi dydaktycznych dostosowanych do potrzeb uczniów niepełnosprawnych oraz prowadzenia praktyk studenckich, lekcji otwartych, staży i praktyk dla nauczycieli. – Budowa sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli, pedagogów i psychologów pracujących z uczniem z niepełnosprawnościami i uczniem z zaburzeniami rozwoju.
Strategiczne kryteria identyfikacji przedsięwzięć	<p>Horyzontalne (z SRWP): Stosowane jako preferencje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. partnerstwo i partycypacja 2. potrzeby grup defaworyzowanych i wykluczonych 3. innowacyjność
	<p>Specyficzne (dla RPS): Preferencje dla przedsięwzięć:</p> <p>W zakresie kształcenia i doskonalenia zawodowego psychologów, pedagogów i nauczycieli:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. prowadzące do budowy i standaryzacji narzędzi diagnostycznych i pomocy dydaktycznych do stymulacji rozwoju w różnych obszarach <p>W zakresie organizacji różnych form pracy z uczniem z niepełnosprawnościami i uczniem z zaburzeniami rozwoju, w tym dostosowanie infrastruktury szkolnej:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. zgodne ze standardami edukacji opracowanymi w ramach przedsięwzięcia strategicznego. <p>W zakresie organizacji placówki referencyjnej w zakresie pracy z uczniem z niepełnosprawnościami</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. realizowane w partnerstwie jednostek samorządu terytorialnego i ich jednostek organizacyjnych ze szkołami wyższymi.
Obszary Strategicznej Interwencji	<p>OSI:</p> <ul style="list-style-type: none"> – obszar całego województwa
	<p>Uszczegółowienie OSI:</p> <ul style="list-style-type: none"> –
Przedsięwzięcia strategiczne	Wypracowanie standardów edukacji uczniów z niepełnosprawnościami oraz uczniów z zaburzeniami rozwoju

2. REALIZACJA ZOBOWIĄZAŃ SWP ZAPISANYCH W SRWP 2020

Realizacja zobowiązań stanowić będzie jeden z głównych punktów odniesienia w procesie monitorowania realizacji RPS oraz SRWP.

Sposób realizacji zawartych w SRWP zobowiązań SWP w ramach Programu określają poniższe opisy:

Zobowiązanie z SRWP 2020	Wdrożenie regionalnego systemu monitorowania i ewaluacji sytuacji na rynku pracy w oparciu o pomorskie obserwatorium rynku pracy
Stan docelowy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Powstanie sprawny i spójny system komplementarny z Pomorskim Systemem Monitoringu i Ewaluacji, dostarczający aktualnej i kompleksowej wiedzy pochodzącej z różnych dostępnych źródeł, wspomagający prowadzenie regionalnej polityki rynku pracy, edukacji oraz gospodarki Pomorza. 2. Nastąpi koordynacja badań i analiz prowadzonych w obszarze edukacji, rynku pracy i gospodarki. 3. Instytucje rynku pracy i instytucje integracji i pomocy społecznej będą mogły realizować skuteczniejsze wsparcie prowadzące do wzrostu aktywności społeczno-zawodowej osób pozostających bez pracy oraz ograniczania wykluczenia społecznego poprzez dostosowanie interwencji do zmieniających się dynamicznie potrzeb kadrowych pracodawców w regionie. 4. Przedsiębiorcy uzyskają wsparcie informacyjne, ułatwiające podejmowanie decyzji biznesowych, w tym o charakterze inwestycyjnym. 5. Instytucje edukacyjne będą przygotowywać adekwatną do potrzeb ofertę kształcenia ponadgimnazjalnego i ustawicznego oraz kierunków kształcenia w szkołach wyższych.
Rok realizacji	2017
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowanie modelu funkcjonowania Pomorskiego Obserwatorium Rynku Pracy, uwzględniającego współpracę instytucji prowadzących badania i analizy w obszarze rynku pracy, edukacji i gospodarki. 2. Testowanie wypracowanego modelu. 3. Uruchomienie internetowej platformy wymiany informacji, wspomagającej planowanie działań w zakresie polityki rynku pracy i ich ocenę. 4. Ewaluacja wdrożonego modelu monitorowania i ewaluacji sytuacji na rynku pracy województwa pomorskiego z uwzględnieniem jego użyteczności, sprawności i wydajności.
Kluczowi partnerzy	<ul style="list-style-type: none"> – Wojewódzki Urząd Pracy w Gdańsku (partner wiodący) – Agencja Rozwoju Pomorza – Urząd Statystyczny w Gdańsku – instytucje rynku pracy – instytucje integracji i pomocy społecznej – izby gospodarcze, organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy – instytucje edukacyjne – organizacje pozarządowe
Szacunkowy koszt	1 170 000 zł
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Zobowiązanie z SRWP 2020	Integracja działań regionalnych instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej w zakresie pomocy wychodzenia z bierności zawodowej mieszkańców województwa
Stan docelowy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zapewniona zostanie koordynacja działań prowadzonych przez regionalne instytucje rynku pracy, pomocy i integracji społecznej na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych i dotkniętych wykluczeniem społecznym. 2. Pracownicy instytucji rynku pracy oraz instytucji pomocy i integracji społecznej zwiększą skuteczność świadczonych usług poprzez określenie wspólnych kierunków interwencji.
Rok realizacji	2017
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowanie i rekomendowanie standardów współpracy instytucji rynku pracy oraz instytucji pomocy i integracji społecznej. 2. Stworzenie warunków sprzyjających nawiązywaniu współpracy instytucji rynku pracy oraz instytucji pomocy i integracji społecznej, m.in. poprzez preferencję wyboru przedsięwzięć wskazanych w Działaniach 1.1.1 i 1.1.2., a także poprzez promocję dobrych praktyk i efektów współpracy. 3. Włączenie do regionalnej polityki standardów współpracy poprzez kodyfikację integracji działań w zapisach statutowych instytucji rynku pracy oraz instytucji pomocy i integracji społecznej.
Kluczowi partnerzy	<ul style="list-style-type: none"> – Wojewódzki Urząd Pracy w Gdańsku (partner wiodący) – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej (partner wiodący) – instytucje rynku pracy – instytucje pomocy społecznej – powiatowe centra pomocy rodzinie – organizacje pozarządowe
Szacunkowy koszt	400 000 zł
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Zobowiązanie z SRWP 2020	Wdrożenie regionalnego systemu poradnictwa zawodowego
Stan docelowy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zostanie opracowany i wdrożony spójny model poradnictwa zawodowego na kolejnych etapach nauki i w okresie aktywności zawodowej, uwzględniający specjalistyczne usługi polegające na doradztwie w szczególności w zakresie diagnozowania kompetencji, diagnozowania możliwości psychofizycznych oraz w zakresie ergonomii pracy. 2. Podniesione zostaną kompetencje doradców zawodowych oraz nauczycieli doradców zawodowych w zakresie wsparcia metodycznego i wyposażenia w nowoczesne narzędzia i metody pracy. 3. Uczniowie na poszczególnych etapach nauki uzyskają ułatwiony dostęp do wysokiej jakości usług doradztwa edukacyjno-zawodowego z uwzględnieniem profesjonalnego doradztwa zawodowego. 4. Osoby dorosłe w okresie aktywności zawodowej uzyskają ułatwiony dostęp do usług doradztwa zawodowego, w tym do specjalistycznych

	usług (diagnozowanie kompetencji i możliwości psychofizycznych, doradztwo w zakresie ergonomii pracy).
Rok realizacji	2018
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przeprowadzenie diagnozy w zakresie potencjału poradnictwa zawodowego, w szczególności doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach. 2. Określenie potrzeb doradców zawodowych i nauczycieli doradców zawodowych w zakresie wsparcia metodycznego i wyposażenia w nowoczesne narzędzia pracy oraz podniesienia ich kompetencji, a także doskonalenie kompetencji doradców zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami. 3. Utworzenie w ramach Działania 1.3.1. regionalnego partnerstwa, skupiającego instytucje świadczące usługi poradnictwa zawodowego (w szczególności WUP, PUP, OHP, organy prowadzące szkoły, szkoły, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, akademickie biura karier, agencje zatrudnienia, organizacje pozarządowe), w tym: <ul style="list-style-type: none"> – opracowanie i wdrożenie spójnego modelu poradnictwa zawodowego na kolejnych etapach nauki i w okresie aktywności zawodowej, – promocja i upowszechnianie informacji o dostępie do usług poradnictwa zawodowego.
Kluczowi partnerzy	<ul style="list-style-type: none"> – Wojewódzki Urząd Pracy w Gdańsku (partner wiodący) – urzędy pracy – jednostki samorządu terytorialnego – szkoły wyższe – Pomorska Wojewódzka Komenda Ochotniczych Hufców Pracy – agencje zatrudnienia i organizacje pozarządowe świadczące usługi poradnictwa zawodowego – izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy
Szacunkowy koszt	6 100 000 zł
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Zobowiązanie z SRWP 2020	Utworzenie regionalnego systemu wsparcia organizacji pozarządowych
Stan docelowy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Powstanie zintegrowany system współpracy i wsparcia organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej w zakresie merytorycznym, instytucjonalnym i organizacyjnym. 2. Zostaną stworzone warunki do powstawania (na bazie istniejącego potencjału organizacji pozarządowych) nowych centrów organizacji pozarządowych, rozumianych jako jednostki wyspecjalizowane w świadczeniu różnego rodzaju pomocy dla organizacji pozarządowych oraz wspierające inicjatywy obywatelskie. 3. Wzrośnie profesjonalizm i skuteczność działań pomorskich organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej, co wpłynie na efektywną realizację zadań publicznych, łatwy dostęp mieszkańców do usług społecznych, poprawę stanu zatrudnienia oraz aktywną integrację. 4. Wzmocni się rola partnerstw publiczno-społecznych.

Rok realizacji	2018
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Budowanie partnerstw publiczno-społecznych na rzecz uruchomienia centrów organizacji pozarządowych oraz nawiązanie współpracy z OWES w zakresie wsparcia i rozwoju sektora ekonomii społecznej. 2. Opracowanie i upowszechnienie modelu współpracy administracji samorządowej i organizacji pozarządowych. 3. Stworzenie warunków sprzyjających nawiązywaniu współpracy organizacji pozarządowych i innych podmiotów, m.in. poprzez preferencję wyboru przedsięwzięć wskazanych w szczególności w Działaniach 1.1.1., 1.1.2., 2.1.1., 2.2.1., 2.3.1., 2.3.2., 3.1.1., 3.1.2., 3.2.1., a także poprzez promocję dobrych praktyk i efektów współpracy. 4. Wypracowanie i wdrożenie nowych procedur aplikowania o pożyczki z dostosowaniem do specyfiki różnych organizacji pozarządowych oraz rozszerzenie oferty i promocja Pomorskiego Funduszu Pożyczkowego.
Kluczowi partnerzy	<ul style="list-style-type: none"> – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej (partner wiodący) – Pomorska Rada Organizacji Pozarządowych, Pomorska Rada Działalności Pożytku Publicznego – organizacje pozarządowe – podmioty ekonomii społecznej – jednostki samorządu terytorialnego – centra organizacji pozarządowych i centra wolontariatu – ośrodki wsparcia ekonomii społecznej – ROEFS – LGD/LGR
Szacunkowy koszt	4 300 000 zł
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Zobowiązanie z SRWP 2020	Uruchomienie regionalnego systemu wsparcia szkół, obejmującego m.in. doskonalenie nauczycieli
Stan docelowy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zostaną wypracowane nowe zasady wsparcia szkoły występującej z inicjatywą pozyskania zewnętrznego wsparcia (od diagnozy po ewaluację), a także zasady lepszego wykorzystania środków finansowych przeznaczanych na doskonalenie nauczycieli, w tym środków znajdujących się w gestii administracji rządowej/województwa oraz szkół. 2. Ośrodki doskonalenia nauczycieli, biblioteki pedagogiczne, poradnie psychologiczno-pedagogiczne oraz inne instytucje wspierające szeroko rozumianą edukację będą przygotowane do pracy zgodnej ze zdiagnozowanymi potrzebami konkretnych szkół. 3. Nauczyciele zostaną przygotowani do realizacji działań związanych z kształtowaniem u uczniów kompetencji kluczowych, w tym niezbędnych do właściwego funkcjonowania na rynku pracy, a także z indywidualnymi ich potrzebami i możliwościami rozwojowymi. 4. Zostanie rozwinięta współpraca samorządów terytorialnych z pracodawcami, uczelniami i organizacjami pozarządowymi w zakresie wspierania szkół.

Rok realizacji	2017
Główne etapy realizacji	Zobowiązanie zostanie zrealizowane poprzez przedsięwzięcie strategiczne <i>Wypracowanie i pilotażowe wdrożenie standardów wsparcia pracy szkoły</i> zaplanowane w ramach Działania 3.1.2.(patrz Załącznik 1).
Kluczowi partnerzy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego – instytucje edukacyjne, w szczególności szkoły wyższe oraz poradnie psychologiczno-pedagogiczne – Kuratorium Oświaty w Gdańsku – Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku – izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy – organizacje pozarządowe
Szacunkowy koszt	7 500 000 zł (wartość przedsięwzięcia strategicznego)
Przedsięwzięcia strategiczne	<i>Wypracowanie i pilotażowe wdrożenie standardów wsparcia pracy szkoły</i>

Zobowiązanie z SRWP 2020	Wdrożenie regionalnego systemu wsparcia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, w tym uczniów szczególnie uzdolnionych
Stan docelowy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych (z niepełnosprawnościami i zaburzeniami rozwoju oraz szczególnie uzdolnieni) będą objęci kompleksowym wsparciem w ich rozwoju, m.in. przez instytucje oświatowe oraz środowisko akademickie, poradnie specjalistyczne. 2. Uczniowie, rodzice/opiekunowie będą mieli powszechny dostęp do informacji o możliwym wsparciu, a także o działaniach związanych z rozbudzaniem zainteresowań i pobudzaniem kreatywności. 3. Nauczyciele, rodzice/opiekunowie, a także inne osoby udzielające wsparcia uczniom z niepełnosprawnościami i zaburzeniami rozwoju będą mogli korzystać z psychoedukacji w zakresie wczesnej diagnozy i stymulacji ich rozwoju. 4. Nauczyciele i inni pracownicy pedagogiczni zostaną przygotowani do diagnozowania uzdolnień oraz prowadzenia różnorodnych form pracy z uczniem zdolnym oraz współpracy z rodzicami/opiekunami. 5. Samorzady otrzymają wsparcie w prowadzeniu edukacji włączającej, uwzględniającej zróżnicowane potrzeby i możliwości uczniów, a także we wspieraniu uczniów uzdolnionych.
Rok realizacji	2020
Główne etapy realizacji	Na realizację zobowiązania składają się dwa przedsięwzięcia strategiczne: <i>Włączenie wypracowanego w ramach projektu „Zdolni z Pomorza” systemu wspierania uczniów szczególnie uzdolnionych do regionalnej polityki edukacyjnej</i> oraz <i>Wypracowanie standardów edukacji uczniów z niepełnosprawnościami oraz uczniów z zaburzeniami rozwoju</i> realizowane w ramach Działania 3.2.1. i Działania 3.2.2. – docelowo stanowiących spójny system wsparcia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych (patrz Załącznik 1).
Kluczowi partnerzy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego – instytucje edukacyjne – izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy

	– organizacje pozarządowe
Szacunkowy koszt	51 800 000 zł
Przedsięwzięcia strategiczne	<ol style="list-style-type: none"> 1. Włączenie wypracowanego w ramach projektu „Zdolni z Pomorza” systemu wspierania uczniów szczególnie uzdolnionych do regionalnej polityki edukacyjnej 2. Wypracowanie standardów edukacji uczniów z niepełnosprawnościami oraz uczniów z zaburzeniami rozwoju

Zobowiązanie z SRWP 2020	Uruchomienie mechanizmu trwałej współpracy uczelni ze szkołami i placówkami edukacyjnymi
Stan docelowy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Powstaną standardy współpracy uczelni i szkół oraz placówek edukacyjnych. 2. Opracowane zostaną narzędzia wspierające proces kształcenia i wychowania (np. zasoby edukacyjne, w tym cyfrowe). 3. Utworzona zostanie sieć klas/szkół objętych patronatami uczelni. 4. Powstanie sieć szkół referencyjnych jako miejsca wdrażania innowacji edukacyjnych, eksperymentów, staży i praktyk zawodowych studentów kierunków pedagogicznych i nauczycieli. 5. Uczelnie będą wspierać realizację zadań z zakresu pracy z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych. 6. Kształcenie i doskonalenie kadr oświaty będzie odbywać się we współpracy z uczelniami w kontekście aktualnego rozwoju nauki. 7. Środowiska naukowo-akademickie będą włączone do pomorskiego dialogu edukacyjnego.
Rok realizacji	2016
Główne etapy realizacji	<p>Na realizację zobowiązania składa się szereg działań wykorzystujących doświadczenia, m.in. z obecnej współpracy we wspieraniu ucznia zdolnego w ramach projektu „Zdolni z Pomorza”, a także w ramach innych inicjatyw. Najważniejsze etapy realizacji zobowiązania:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Identyfikacja obszarów możliwej współpracy uczelni ze szkołami i placówkami oświatowymi. 2. Opracowanie i upowszechnianie standardów współpracy uczelni i szkół oraz placówek oświatowych w zidentyfikowanych obszarach. 3. Stworzenie warunków sprzyjających nawiązywaniu współpracy uczelni ze szkołami i placówkami oświatowymi, m.in. poprzez preferencję wyboru przedsięwzięć wskazanych w Działaniach 3.1.2., 3.2.1., 3.2.2., a także poprzez promocję dobrych praktyk i efektów współpracy.
Kluczowi partnerzy	<ul style="list-style-type: none"> – uczelnie województwa pomorskiego – jednostki samorządu terytorialnego – szkoły i placówki oświatowe
Szacunkowy koszt	100 000 zł
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Zobowiązanie z SRWP 2020	Uruchomienie regionalnego systemu monitorowania losów absolwentów na każdym etapie edukacyjnym
Stan docelowy	<p>Zostanie wypracowana i wdrożona spójna koncepcja monitorowania losów absolwentów (z udziałem szkół wyższych, samorządów oraz innych zainteresowanych podmiotów), dzięki której:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uczniowie będą dokonywać trafniejszych wyborów ścieżki edukacyjnej, – rodzice, a także mieszkańcy województwa będą dokonywać trafniejszych wyborów ścieżki edukacyjnej dzieci i młodzieży oraz będą mieli możliwość weryfikacji jakości kształcenia poszczególnych szkół i placówek, – szkoły i szkoły wyższe będą oceniać skuteczność kształcenia, dostosowywać ofertę kształcenia do potrzeb rynku pracy, a także poprawiać spójność kształcenia na poszczególnych etapach ścieżki edukacyjnej, – organy prowadzące szkół będą: podejmować trafne decyzje o charakterze finansowym (dystrybucja środków) na podstawie danych dotyczących wyborów uczniów; będą dysponować uzupełniającymi informacjami dot. kompetencji i dostępności kadr na potrzeby obsługi ewentualnych inwestorów. <p>Realizacja zobowiązania będzie możliwa pod warunkiem wprowadzenia zmian w Systemie Informacji Oświatowej.</p>
Rok realizacji	2017
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wypracowanie spójnej koncepcji monitorowania losów absolwentów (z udziałem szkół wyższych, samorządów oraz innych zainteresowanych podmiotów): <ul style="list-style-type: none"> – na poziomie oświaty wykorzystującej zapowiadane zmiany w Systemie Informacji Oświatowej; – na poziomie szkolnictwa wyższego. 2. Adaptacja aplikacji Systemu Informacji Oświatowej do potrzeb regionalnego systemu monitorowania losów absolwentów szkół. 3. Wdrożenie wypracowanych rozwiązań do regionalnej polityki.
Kluczowi partnerzy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego – instytucje rynku pracy – Kuratorium Oświaty w Gdańsku – Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku – szkoły wyższe – izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy
Szacunkowy koszt	200 000 zł
Przedsięwzięcia strategiczne	–

Zobowiązanie z SRWP 2020	Uruchomienie sieci dialogu edukacyjnego w regionie w oparciu o rady oświatowe
Stan docelowy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zostaną nawiązane trwale powiązania między instytucjami edukacyjnymi, instytucjami rynku pracy, instytucjami integracji i pomocy społecznej, przedsiębiorcami i innymi kluczowymi podmiotami w celu realizacji regionalnej i spójnych z nią lokalnych polityk edukacyjnych. 2. Wdrożone zostaną mechanizmy poprawiające spójność edukacyjną między poszczególnymi etapami kształcenia. 3. Nastąpi uspołecznienie procesów zarządzania szkołą. 4. Wypracowane zostaną zasady współpracy samorządów lokalnych w zakresie polityki edukacyjnej.
Rok realizacji	2018
Główne etapy realizacji	<ol style="list-style-type: none"> 1. Promocja idei dialogu edukacyjnego i zawieranie lokalnych porozumień łączących samorządy, organizacje pozarządowe, instytucje edukacji, instytucje rynku pracy, instytucje integracji i pomocy społecznej, pracodawców. 2. Tworzenie lokalnych i regionalnej rady oświatowej. 3. Aktywizacja istniejących i tworzenie nowych rad szkół.
Kluczowi partnerzy	<ul style="list-style-type: none"> – jednostki samorządu terytorialnego – organizacje pozarządowe – instytucje edukacyjne – Kuratorium Oświaty w Gdańsku – Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku – izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy – instytucje rynku pracy – instytucje integracji i pomocy społecznej
Szacunkowy koszt	300 000 zł
Przedsięwzięcia strategiczne	–

III. SYSTEM REALIZACJI

1. KOMPETENCJE I ODPOWIEDZIALNOŚĆ KLUCZOWYCH AKTORÓW

Kierownik Programu i Zespół Zarządzający

Za realizację Programu odpowiada Kierownik Programu, którego funkcję pełni dyrektor Departamentu Edukacji i Sportu UMWP.

Kierownik Programu odpowiada w szczególności za realizację zobowiązań Samorządu Województwa Pomorskiego, które wynikają ze Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego, a są realizowane w ramach Programu.

Kierownik Programu zachowuje ogólną odpowiedzialność za realizację również tych części Programu, których wykonanie powierzone zostało innym komórkom lub jednostkom organizacyjnym.

Kierownik Programu wykonuje swoje zadania przy pomocy Zespołu Zarządzającego Programem.

W skład Zespołu Zarządzającego wchodzi:

- a) Kierownik RPS pełniący funkcję Przewodniczącego Zespołu Zarządzającego;
- b) przedstawiciel Wojewódzkiego Urzędu Pracy (WUP);
- c) 2 przedstawicieli Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej (ROPS);
- d) przedstawiciel Departamentu Kultury (DK);
- e) przedstawiciel Departamentu Rozwoju Gospodarczego (DRG);
- f) przedstawiciel Departamentu Społeczeństwa Informacyjnego i Informatyki (DISI);
- g) przedstawiciel Departamentu Finansów (DF);
- h) przedstawiciel Departamentu Organizacji (DO);
- i) przedstawiciele departamentów UMWP właściwych w zakresie wdrażania programów operacyjnych współfinansowanych w ramach Polityki Spójności i innych polityk UE;
- j) przedstawiciel Koordynatora Strategii.

Posiedzenia Zespołu Zarządzającego są zwoływane przez Kierownika Programu i odbywają się nie rzadziej niż raz w miesiącu lub częściej, według potrzeb.

Do zadań Zespołu Zarządzającego należy podejmowanie decyzji i działań związanych z bieżącym zarządzaniem Programem, w tym w szczególności:

- a) przygotowywanie projektów rocznych planów realizacji Programu i przedkładanie ich Zarządowi Województwa do akceptacji;
- b) realizacja celów Programu, w szczególności poprzez:

- organizację procesu wykonania zobowiązań Samorządu Województwa i nadzór nad jego realizacją
 - organizację procesu przygotowania i wdrożenia przedsięwzięć strategicznych i nadzór nad jego realizacją
 - udział w przygotowaniu programów operacyjnych, m.in. poprzez formułowanie propozycji w zakresie zapewnienia źródeł finansowania Programu, we współpracy z departamentami właściwymi ds. programowania i wdrażania programów operacyjnych współfinansowanych w ramach Polityki Spójności i innych polityk UE na lata 2014–2020
 - formułowanie propozycji w zakresie zapewnienia źródeł finansowania Programu, we współpracy z właściwymi jednostkami organizacyjnymi odpowiedzialnymi za zarządzanie innymi dostępnymi w województwie instrumentami finansowymi
 - formułowanie propozycji do budżetu województwa i wieloletniej prognozy finansowej
 - podejmowanie i realizacja działań służących egzekwowaniu i monitorowaniu oczekiwań wobec Rządu
 - koordynacja prac wszystkich jednostek współpracujących w zakresie realizacji celów Programu;
- c) przygotowywanie rocznych raportów z realizacji Programu, zgodnie z trybem określonym w PSME i przedkładanie ich Zarządowi do akceptacji;
- d) okresowa ocena stopnia realizacji Programu, zgodnie z trybem określonym w PSME;
- e) przygotowywanie i uzasadnienie projektów zmian Programu i przedkładanie ich Zarządowi Województwa do akceptacji;
- f) współpraca z Koordynatorem Strategii w zakresie:
- przygotowywania i realizacji *Planów działań PSME*, w tym np. zgłaszanie, konsultowanie i realizacja działań (np. potrzeb badawczych, w tym ewaluacyjnych) lub projektów badawczych na potrzeby Programu
 - przygotowania informacji o postępach realizacji Strategii oraz oceny realizacji Strategii, w zakresie wynikającym z Programu
 - przygotowania projektów stanowisk negocjacyjnych na potrzeby negocjacji kontraktu terytorialnego oraz zintegrowanych porozumień terytorialnych, w zakresie wynikającym z zakresu tematycznego Programu;
- h) zarządzanie bazą informacyjną związaną z realizacją Programu, w tym m.in. budowa bazy wskaźników oraz dostarczanie niezbędnych informacji na potrzeby PSME;
- i) wskazywanie przedstawicieli do prac w ramach grup i zespołów negocjacyjnych na potrzeby negocjowania i monitorowania realizacji zintegrowanych porozumień terytorialnych, w zakresie wynikającym z zakresu tematycznego Programu.

Kontrola Programu realizowana jest zgodnie z ogólnymi zasadami kontroli przyjętymi w UMWP.

Rada Programowa

W celu zapewnienia szerokiej koordynacji oraz uspołecznienia procesu realizacji polityki rozwoju, a także realizacji zasady partnerstwa, transparentności i partycypacji, Zespół Zarządzający współpracuje z Radą Programową.

Radzie Programowej przewodniczy członek Zarządu Województwa, a rolę jego zastępcy pełni Kierownik Programu, który organizuje pracę Rady oraz zapewnia niezbędną obsługę techniczną.

W skład Rady Programowej, oprócz przewodniczącego i wiceprzewodniczącego, wchodzi:

- a) przedstawiciele partnerów kluczowych wskazanych w Strategii, w tym partnerów społecznych i gospodarczych, takich jak:
 - instytucje rynku pracy
 - instytucje pomocy i integracji społecznej
 - instytucje kultury
 - szkoły wyższe
 - Kuratorium Oświaty
 - Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
 - Pomorska Rada Organizacji Pozarządowych
 - Pomorska Rada Działalności Pożytku Publicznego
 - organizacje pozarządowe i podmioty wykonujące działalność pożytku publicznego
 - podmioty ekonomii społecznej
 - instytucje otoczenia biznesu
 - izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców
 - LGD i LGR
 - Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Gdańsku;
- b) przedstawiciele Sejmiku Województwa Pomorskiego;
- c) po jednym przedstawicielu Subregionalnych Zespołów Roboczych, powołanych w trakcie prac nad przygotowaniem Strategii;
- d) eksperci zewnętrzni specjalizujący się w problematyce:
 - zatrudnienia
 - kapitału społecznego
 - edukacji.

Członkowie Rady Programowej są zapraszani do udziału w niej przez Przewodniczącego.

Rada Programowa spotyka się nie rzadziej niż raz na sześć miesięcy, lub częściej w miarę potrzeb, na posiedzeniach zwoływanych przez jej Przewodniczącego. W posiedzeniach Rady mogą brać udział członkowie Zespołu Zarządzającego w roli obserwatorów.

Rada Programowa pełni funkcje opiniodawcze. Obligatoryjnie zaopiniowaniu przez Radę Programową podlegają:

- a) projekty rocznych planów wdrażania Programu
- b) projekty rocznych raportów z realizacji Programu
- c) projekty zmiany Programu.

Jednostki zaangażowane w realizację

Poniżej przedstawiono jednostki odpowiedzialne za realizację Programu:

Priorytet	Działanie	Jednostka odpowiedzialna za realizację
Priorytet 1.1. Aktywność zawodowa bez barier	Działanie 1.1.1. Mobilność zawodowa	WUP
	Działanie 1.1.2. Aktywizacja społeczno-zawodowa	ROPS
Priorytet 1.2. Fundamenty przedsiębiorczości	Działanie 1.2.1. Inicjowanie przedsiębiorczości	WUP
	Działanie 1.2.2. Rozwój mikro i małych przedsiębiorstw	DRG
Priorytet 1.3. Adaptacja do zmian rynku pracy	Działanie 1.3.1. Skuteczne poradnictwo zawodowe	WUP
	Działanie 1.3.2. Profilowana oferta kształcenia ustawicznego	WUP
Priorytet 2.1. Silny sektor pozarządowy	Działanie 2.1.1. Systemowe rozwiązania na rzecz sektora pozarządowego	ROPS
Priorytet 2.2. Regionalna wspólnota	Działanie 2.2.1. Silne więzi mieszkańców z regionem i środowiskiem lokalnym	DES
	Działanie 2.2.2. Społeczne funkcje kultury	DK
	Działanie 2.2.3. Powszechna aktywność sportowa	DES
Priorytet 2.3.	Działanie 2.3.1. Miasto przyjazne dla mieszkańców	DES

Priorytet	Działanie	Jednostka odpowiedzialna za realizację
Przestrzeń dla aktywności	Działanie 2.3.2. Przestrzeń przyjazna dla mieszkańców	DES
Priorytet 3.1. Edukacja dla rozwoju i zatrudnienia	Działanie 3.1.1. Powszechna edukacja przedszkolna	DES
	Działanie 3.1.2. Fundamenty edukacji	DES
	Działanie 3.1.3. Atrakcyjne szkolnictwo zawodowe	DES
Priorytet 3.2. Indywidualne ścieżki edukacji	Działanie 3.2.1. Zdolni w edukacji	DES
	Działanie 3.2.2. Edukacja włączająca	DES

Główne zadania ww. jednostek obejmą m.in.:

- a) realizacja zadań wynikających z rocznych planów wdrażania Programu;
- b) zapewnienie prawidłowej i terminowej realizacji zobowiązań Samorządu Województwa;
- c) udział w realizacji zidentyfikowanych przedsięwzięć strategicznych;
- d) udział w przygotowaniu rocznych raportów z realizacji Programu;
- e) udział w Zespole Zarządzającym i Radzie Programowej Programu.

2. KOORDYNACJA Z POZOSTAŁYMI RPS

Zgodnie z *Planem zarządzania SRWP*² za zapewnienie spójności oraz komplementarności przygotowania Programów oraz koordynację ich realizacji odpowiada Zespół Sterujący Strategią.

Do kluczowych zadań Zespołu, związanych z koordynacją pomiędzy Programami, należy zaliczyć:

- okresową analizę i ocenę realizacji Programów;
- formułowanie propozycji zmian w treści Programów;
- formułowanie rekomendacji o charakterze horyzontalnym;
- określenie standardów dotyczących realizacji Programów.

Punkty styeczne pomiędzy poszczególnymi Programami zostały przedstawione w poniższej tabeli. Punkty te wyodrębnione zostały na podstawie analizy projektowanych zakresów interwencji.

² Uchwała Zarządu Województwa Pomorskiego nr 1389/199/12 z dnia 29 listopada 2012 r.

RPS w zakresie aktywności zawodowej i społecznej		Punkty styeczne z pozostałymi RPS		
Priorytet	Działanie	RPS	Priorytet	Działanie
Priorytet 1.2. Fundamenty przedsiębiorczości	Działanie 1.2.1. Inicjowanie przedsiębiorczości	RPS w zakresie rozwoju gospodarczego	Priorytet 1.1. Innowacje i transfer wiedzy do gospodarki	Działanie 1.1.2. Transfer wiedzy do gospodarki
	Działanie 1.2.2. Rozwój mikro i małych przedsiębiorstw	RPS w zakresie rozwoju gospodarczego		Działanie 1.1.1. Innowacyjność w przedsiębiorstwach
Priorytet 1.3. Adaptacja do zmian rynku pracy	cały zakres interwencji	RPS w zakresie rozwoju gospodarczego	Priorytet 2.2. Kształcenie dla potrzeb gospodarki	cały zakres interwencji
Priorytet 3.1. Edukacja dla rozwoju i zatrudnienia	Działanie 3.1.3. Atrakcyjne szkolnictwo zawodowe	RPS w zakresie rozwoju gospodarczego		
Priorytet 3.2. Indywidualne ścieżki kariery	Działanie 3.2.1. Edukacja dla zdolnych	RPS w zakresie rozwoju gospodarczego	Priorytet 2.1. Ponadregionalna i międzynarodowa aktywność uczelni	Działanie 2.1.3. Koordynacja polityki stypendialnej
Zobowiązanie: Stworzenie regionalnego systemu monitorowania losów absolwentów na każdym etapie kształcenia		RPS w zakresie rozwoju gospodarczego	Priorytet 2.2. Kształcenie dla potrzeb gospodarki	Działanie 2.2.1. Współpraca pracodawców i uczelni
Priorytet 1.1. Aktywność zawodowa bez barier	Działanie 1.1.2. Aktywizacja zawodowo-społeczna	RPS w zakresie ochrony zdrowia	Priorytet 1.2. Programy zdrowotne	Działanie 1.2.1. Realizacja programów dotyczących ważnych zjawisk zdrowotnych
Priorytet 2.1. Silny sektor pozarządowy	Działanie 2.1.1. Silny sektor pozarządowy	RPS w zakresie ochrony zdrowia	Priorytet 1.1. Promocja zdrowia	Działanie 1.1.1. Aktywizacja samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych
Priorytet 2.2. Regionalna wspólnota	Działanie 2.2.3. Powszechna aktywność sportowa	RPS w zakresie ochrony zdrowia		
Priorytet 3.1. Edukacja na dla rozwoju	Działanie 3.1.1. Edukacja przedszkolna	RPS w zakresie ochrony zdrowia		
	Działanie 3.1.2. Fundamenty edukacji	RPS w zakresie ochrony zdrowia		

RPS w zakresie aktywności zawodowej i społecznej		Punkty styyczne z pozostałymi RPS		
Priorytet	Działanie	RPS	Priorytet	Działanie
Priorytet 3.2. Indywidualne ścieżki kariery	Działanie 3.2.2. Edukacja włączająca	RPS w zakresie ochrony zdrowia		
Priorytet 2.2. Regionalna wspólnota	Działanie 2.2.1. Silne więzi mieszkańców z regionem i środowiskiem lokalnym	RPS w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej	Priorytet 2.2. Oferta czasu wolnego	Działanie 2.2.1. Budowa wysokiej jakości kulturalnej i turystycznej oferty regionu
		RPS w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej	Priorytet 2.3. Rozpoznawalny turystyczny wizerunek regionu	Działanie 2.3.1. Kreowanie marki województwa pomorskiego
Priorytet 2.3. Przestrzeń dla aktywności	Działanie 2.3.1. Miasto przyjazne dla mieszkańców	RPS w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej	Priorytet 1.1. Opieka i ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego	Działanie 1.1.1. Poprawa stanu obiektów i obszarów zabytkowych
Priorytet 2.3. Przestrzeń dla aktywności	Działanie 2.3.1. Przestrzeń przyjazna dla mieszkańców		RPS w zakresie atrakcyjności kulturalnej i turystycznej	Priorytet 2.1. Nowoczesne rozwiązania infrastrukturalne i przestrzenne
Priorytet 2.3. Przestrzeń dla aktywności	Działanie 2.3.1. Miasto przyjazne dla mieszkańców	RPS w zakresie energetyki i środowiska	Priorytet 2.2. Racjonalizacja gospodarowania przestrzenią	Działanie 2.2.2. Ochrona i przywracanie wartości ekologicznych środowiska miejskiego
Priorytet 3.1. Edukacja dla rozwoju i zatrudnienia	Działanie 3.1.1. Edukacja przedszkolna	RPS w zakresie energetyki i środowiska	Priorytet 3.3. Kształtowanie świadomości i postaw społecznych, wykorzystywanie aktywności i dialogu w ochronie środowiska	Działanie 3.3.1. Zwiększanie świadomości na rzecz zrównoważonego rozwoju i przeciwdziałania zmianom klimatycznym, w tym budowa sieci dialogu
	Działanie 3.1.2. Fundamenty edukacji	RPS w zakresie energetyki i środowiska		Działanie 3.3.2. Rozwój infrastruktury związanej z edukacją ekologiczną i poszanowaniem energii
Priorytet 1.1. Aktywność zawodowa bez barier	Działanie 1.1.1. Mobilność zawodowa	RPS w zakresie transportu	Priorytet 1.2. Wysoka jakość transportu zbiorowego i jego promocja	Działanie 1.2.2. Rozwój innowacyjnych systemów poprawiających konkurencyjność i bezpieczeństwo transportu zbiorowego

3. PROCEDURA AKTUALIZACJI

Aktualizacja Programu może być podjęta przez Zarząd Województwa w każdym czasie z inicjatywy własnej, lub na uzasadniony wniosek Kierownika Programu, zaopiniowany przez Radę Programową.

Uzasadnienie podjęcia aktualizacji może w szczególności odwoływać się do wniosków i rekomendacji wynikających z okresowych ocen stopnia realizacji Programu lub do rekomendacji Zespołu Sterującego Strategią.

Procedura aktualizacji Programu jest analogiczna, jak w przypadku jego przyjmowania.

Zarząd Województwa może – na wniosek Kierownika Programu zaopiniowany przez Radę Programową – podjąć decyzję o uproszczonej ścieżce aktualizacji Programu³. Aktualizacja taka może dotyczyć m.in. następujących kwestii:

- a) zmiana statusu przedsięwzięcia strategicznego z „potencjalnego” na „pełnoprawny”;
- b) aktualizacja szczegółowego opisu przedsięwzięć strategicznych lub potencjalnych przedsięwzięć strategicznych w załączniku do Programu;
- c) korekta wskaźników monitorowania w zakresie definicji, sposobu pozyskiwania danych oraz wartości, z zastrzeżeniem utrzymania zakładanych efektów realizacji Programu;
- d) dostosowanie opisu do ewentualnych zmian organizacyjnych w jednostkach podległych Samorządowi Województwa Pomorskiego;
- e) korekta i doprecyzowanie zapisów rodzących wątpliwości interpretacyjne na etapie stosowania Programu;
- f) korekta ewidentnych pomyłek pisarskich i błędów edycyjnych.

4. ZASADY I WARUNKI WYKORZYSTANIA ZINTEGROWANYCH POROZUMIENÍ TERYTORIALNYCH

Jedną z form realizacji RPS są Zintegrowane Porozumienia Terytorialne (ZPT). Są one adresowane do miejskich obszarów funkcjonalnych i stanowią negocjacyjne narzędzie selekcji i realizacji przedsięwzięć istotnych dla rozwoju regionu. Harmonijny rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych uzależniony jest od koordynacji działań wielu podmiotów, co wymaga podejścia partnerskiego i negocjacyjnego.

Program wnosi wkład w identyfikację wstępnej tematycznej oferty wsparcia, adresowanej do poszczególnych typów miejskich obszarów funkcjonalnych w ramach priorytetów, działań i typów przedsięwzięć objętych jego zakresem przedmiotowym.

Ustalenia wynikające z Programu, wraz z ustaleniami zawartymi w pozostałych RPS, stanowiąc będą punkt wyjścia do przygotowania stanowiska negocjacyjnego samorządu województwa wobec partnerów reprezentujących poszczególne obszary funkcjonalne.

³ Może ona polegać na odstąpieniu od konsultacji społecznych lub od oceny ex-ante lub od strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

W celu identyfikacji obszarów tematycznych Programu, wchodzących w zakres oferty wsparcia adresowanej do poszczególnych typów obszarów funkcjonalnych oraz określenia stopnia, w jakim poszczególne obszary tematyczne wdrażane będą w formule ZPT, wzięto pod uwagę:

- zakres problemowy oraz lokalizację Obszarów Strategicznej Interwencji w relacji do lokalizacji poszczególnych typów miejskich obszarów funkcjonalnych;
- ustalenia zawarte w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 w Rozdziale IV. *Wyzwania i cele*, pkt. C: *Terytorialne ukierunkowanie Strategii wobec głównych obszarów funkcjonalnych*;
- stopień, w jakim skuteczne wdrażanie poszczególnych obszarów tematycznych Programu wymaga partnerskiej i ponadsektorowej współpracy w ramach zwartych obszarów funkcjonalnych, przekraczających granice pojedynczych jednostek samorządu terytorialnego;
- stopień, w jakim wdrażanie poszczególnych obszarów tematycznych Programu wymaga zintegrowanego podejścia, pozwalającego na łączenie różnych źródeł i form wsparcia na obszarze poszczególnych miejskich obszarów funkcjonalnych;
- specyfikę problemów charakterystycznych dla poszczególnych typów miejskich obszarów funkcjonalnych.

Zasadnicza oferta negocjacyjna Samorządu Województwa będzie dotyczyć w szczególności obszarów tematycznych wymienionych poniżej jako rekomendowane do objęcia podejściem terytorialnym w formule ZPT.

W uzasadnionych przypadkach i przy spełnieniu dodatkowych warunków przedmiotem negocjacji będą mogły być również inne obszary tematyczne. W szczególności, inne obszary tematyczne będą mogły być rozpatrywane (na podstawie analizy konkretnych propozycji przedsięwzięć):

- w kontekście projektów zintegrowanych, które udowodnią swoją wartość dodaną wynikającą ze współpracy wielu partnerów w danym obszarze tematycznym;
- w kontekście działań mogących stanowić wkład do projektów systemowych o zasięgu regionalnym, a jednocześnie organizujących współpracę w ramach obszaru funkcjonalnego.

Indykatywny wykaz obszarów tematycznych Programu, adresowanych do odpowiednich typów obszarów funkcjonalnych i rekomendowanych do wdrażania w formule ZPT jest następujący:

Typ obszaru funkcjonalnego	Rekomendowane obszary tematyczne
Obszar Metropolitalny Trójmiasta	<p>Skuteczne poradnictwo zawodowe (Działanie 1.3.1.) – działania z zakresu rozwoju doradztwa zawodowego dla osób pracujących oraz doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach i placówkach edukacyjnych.</p> <p>Profilowana oferta kształcenia ustawicznego (Działanie 1.3.2.), przede wszystkim odnośnie wdrażania kompleksowej oferty wsparcia pracodawców w zakresie identyfikacji i analizy potrzeb szkoleniowych oraz realizacji procesu szkolenia.</p> <p>Systemowe rozwiązania na rzecz sektora pozarządowego (Działanie 2.1.1.).</p>

	<p>Silne więzi mieszkańców z regionem i środowiskiem lokalnym (Działanie 2.2.1) w zakresie programów edukacji regionalnej.</p> <p>Miasto przyjazne dla mieszkańców (Działanie 2.3.1.).</p>
<p>Obszar funkcjonalny Słupska</p>	<p>Mobilność zawodowa (Działanie 1.1.1.) – w szczególności w zakresie wdrażania kompleksowych rozwiązań w zakresie aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy poprzez wsparcie w ramach usług rynku pracy i z wykorzystaniem instrumentów rynku pracy.</p> <p>Aktywizacja społeczno-zawodowa (Działanie 1.1.2.) – w szczególności w zakresie wdrażania zintegrowanych rozwiązań w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej osób biernych zawodowo, wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, a także w zakresie wsparcia powstawania oraz profesjonalizacji istniejących podmiotów ekonomii społecznej.</p> <p>Skuteczne poradnictwo zawodowe (Działanie 1.3.1.) – działania z zakresu rozwoju doradztwa zawodowego dla osób pracujących oraz doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach i placówkach edukacyjnych.</p> <p>Profilowana oferta kształcenia ustawicznego (Działanie 1.3.2.) przede wszystkim odnośnie wdrażania kompleksowej oferty wsparcia pracodawców w zakresie identyfikacji i analizy potrzeb szkoleniowych oraz realizacji procesu szkolenia.</p> <p>Systemowe rozwiązania na rzecz sektora pozarządowego (Działanie 2.1.1.).</p> <p>Silne więzi mieszkańców z regionem i środowiskiem lokalnym (Działanie 2.2.1.) w zakresie programów edukacji regionalnej.</p> <p>Miasto przyjazne dla mieszkańców (Działanie 2.3.1.).</p> <p>Powszechna edukacja przedszkolna (Działanie 3.1.1.).</p>
<p>Obszary funkcjonalne pozostałych miast o znaczeniu subregionalnym</p>	<p>Mobilność zawodowa (Działanie 1.1.1.) – w szczególności w zakresie wdrażania kompleksowych rozwiązań w zakresie aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy poprzez wsparcie w ramach usług rynku pracy i z wykorzystaniem instrumentów rynku pracy.</p> <p>Aktywizacja społeczno-zawodowa (Działanie 1.1.2.) – w szczególności w zakresie wdrażania zintegrowanych rozwiązań w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej osób biernych zawodowo, wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, a także w zakresie wsparcia powstawania oraz profesjonalizacji istniejących podmiotów ekonomii społecznej.</p> <p>Skuteczne poradnictwo zawodowe (Działanie 1.3.1.) – działania z zakresu rozwoju doradztwa zawodowego dla osób pracujących oraz doradztwa edukacyjno-zawodowego w szkołach i placówkach edukacyjnych.</p> <p>Profilowana oferta kształcenia ustawicznego (Działanie 1.3.2) przede wszystkim odnośnie wdrażania kompleksowej oferty wsparcia pracodawców w zakresie identyfikacji i analizy potrzeb szkoleniowych oraz realizacji procesu szkolenia.</p> <p>Systemowe rozwiązania na rzecz sektora pozarządowego (Działanie 2.1.1.).</p> <p>Miasto przyjazne dla mieszkańców (Działanie 2.3.1.).</p> <p>Silne więzi mieszkańców z regionem i środowiskiem lokalnym (Działanie 2.2.1.) w zakresie programów edukacji regionalnej.</p> <p>Powszechna edukacja przedszkolna (Działanie 3.1.1.).</p>

5. RAMY FINANSOWE

Realizacja celów Programu finansowana będzie z następujących źródeł:

a) środki publiczne krajowe:

- budżety jednostek samorządu terytorialnego (w tym subwencja oświatowa na zadania pozaszkolne, środki pozyskane w ramach Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi)
- budżet SWP
- środki w dyspozycji właściwych merytorycznie ministerstw, w tym Fundusz Pracy, PFRON, FIO, Fundusz Promocji Kultury
- środki w dyspozycji szkół wyższych
- środki na dofinansowanie doskonalenia zawodowego nauczycieli
- środki NFZ

b) środki publiczne zagraniczne:

- środki unijne w dyspozycji SWP
- środki unijne zarządzane na poziomie krajowym
- środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych

c) środki prywatne, w tym w systemie partnerstwa publiczno-prywatnego.

Szacunkowa wartość środków dostępnych na realizację RPS wyniesie blisko **5,4 mld zł**.

Szacunkowy podział środków na poszczególne priorytety i cele szczegółowe przedstawia tabela.

Priorytet	Udział priorytetu w całkowitym budżecie RPS	
	%	mln zł
Priorytet 1.1. Aktywność zawodowa bez barier	27%	1 455,30
Priorytet 1.2. Fundamenty przedsiębiorczości	11%	592,90
Priorytet 1.3. Adaptacja do zmian rynku pracy	11%	592,90
Cel szczegółowy 1. Wysoki poziom zatrudnienia	49%	2 641,10
Priorytet 2.1. Silny sektor pozarządowy	2%	107,80
Priorytet 2.2. Regionalna wspólnota	5%	269,50
Priorytet 2.3. Przestrzeń dla aktywności	12%	646,80
Cel szczegółowy 2. Wysoki poziom kapitału społecznego	19%	1 024,10
Priorytet 3.1. Edukacja dla rozwoju i zatrudnienia	27%	1 455,30
Priorytet 3.2. Indywidualne ścieżki edukacji	5%	269,50
Cel szczegółowy 3. Efektywny system edukacji	32%	1 724,80
RAZEM	100%	5 390,00
w tym:		
krajowe środki publiczne	53,50%	2 883,65
zagraniczne środki publiczne	46,50%	2 506,35

Łączna wartość ww. środków określa możliwe do zmobilizowania publiczne wydatki rozwojowe w zakresie tematycznym programu. Kwota ta nie wynika zatem ze zobowiązań finansowych podjętych przez podmioty zaangażowane w realizację Programu.

Łączną wartość zobowiązań Samorządu Województwa Pomorskiego, wynikających ze Strategii Województwa Pomorskiego, a realizowanych w ramach Programu szacuje się na **71,87** mln zł.

Cel szczegółowy	Zobowiązanie	Wartość zobowiązań w całkowitym budżecie RPS	
		%	mln zł
Wysoki poziom zatrudnienia	Wdrożenie regionalnego systemu monitorowania i ewaluacji sytuacji na rynku pracy, w oparciu o pomorskie obserwatorium rynku pracy	0,022%	1,17
	Integracja działań regionalnych instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej w zakresie pomocy w wychodzeniu z bierności zawodowej mieszkańców województwa	0,007%	0,4
	Wdrożenie regionalnego systemu poradnictwa zawodowego	0,113%	6,1
łącznie		0,142%	7,67
Wysoki poziom kapitału społecznego	Utworzenie regionalnego systemu wsparcia organizacji pozarządowych	0,080%	4,3
łącznie		0,08%	4,3
Efektywny system edukacji	Uruchomienie regionalnego systemu wsparcia szkół, obejmującego m.in. doskonalenie nauczycieli	0,139%	7,5
	Wdrożenie regionalnego systemu wsparcia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, w tym szczególnie uzdolnionych	0,961%	51,8
	Uruchomienie mechanizmu trwałej współpracy uczelni ze szkołami i placówkami edukacyjnymi	0,002%	0,1
	Uruchomienie regionalnego systemu monitorowania losów absolwentów na każdym etapie edukacyjnym	0,004%	0,2
	Uruchomienie sieci dialogu edukacyjnego w regionie w oparciu o rady oświatowe	0,006%	0,3
łącznie		1,111%	59,9
RAZEM		1,333%	71,87

W ramach RPS zidentyfikowano cztery przedsięwzięcia strategiczne o szacunkowej łącznej wartości na poziomie **299,3** mln zł.

Priorytet	Przedsięwzięcia strategiczne	Wartość całkowita przedsięwzięć (mln zł)	Udział środków budżetu SWP (mln zł)
Priorytet 3.1.	1. Wypracowanie i pilotażowe wdrożenie standardów wsparcia pracy szkoły	7,5	0
	2. Kształtowanie sieci ponadgimnazjalnych szkół zawodowych uwzględniającej potrzeby subregionalnych i regionalnych rynków pracy	240,0	0,2
Priorytet 3.2.	3. Włączenie wypracowanego w ramach projektu „Zdolni z Pomorza” systemu wspierania uczniów szczególnie uzdolnionych do regionalnej polityki edukacyjnej	27,1	1,1
	4. Wypracowanie standardów edukacji uczniów z niepełnosprawnościami oraz uczniów z zaburzeniami rozwoju	24,7	0,9
Cel szczegółowy 3		299,3	2,2
SUMA	4 przedsięwzięcia	299,3	2,2

6. SYSTEM MONITOROWANIA I OCENY REALIZACJI

Proces monitorowania i oceny Programu będzie elementem PSME. Zgodnie ze *Szczegółową koncepcją działania PSME*⁴, obejmie wykorzystanie szeregu narzędzi służących do opracowania raportów z realizacji i raportów ewaluacyjnych Programu.

Podstawowymi narzędziami monitorowania realizacji Programu będą:

- a) baza informacji i wskaźników określonych na poziomie celu głównego, celów szczegółowych i priorytetów z roczną (co do zasady) częstotliwością pomiaru. Każdy wskaźnik oprócz wartości będzie zawierać metrykę obejmującą definicję, jednostkę pomiaru, częstotliwość pomiaru i źródło danych. ;
- b) badania, ewaluacje, opracowania studialne, ekspertyzy, analizy, służące zaspokojeniu potrzeb informacyjnych związanych z monitorowaniem i ewaluacją Programu. Jeśli w wyniku badania sformułowano rekomendacje, ich wdrażanie podlega procedurze zarządzania rekomendacjami opisanej w *Szczegółowej koncepcji działania PSME*.

Za uruchomienie i funkcjonowanie bazy wskaźników i informacji odpowiada Kierownik Programu.

⁴ Uchwała Zarządu Województwa Pomorskiego nr 290/232/13 z dnia 21 marca 2013 r.

Podstawą monitorowania i ewaluacji Programu będą raporty z realizacji Programu. Zakłada się, że będą one zawierać stały zakres informacji, w tym obejmą m.in.:

- a) analizę trendów społeczno-gospodarczych zachodzących w województwie, w zakresie wynikającym z Programu;
- b) narzędzia realizacji Programu;
- c) ocenę postępu realizacji celów i priorytetów Programu;
- d) analizę zmian wartości założonych wskaźników;
- e) analizę rzeczowo-finansową podjętych przedsięwzięć; ocenę stopnia zaawansowania oraz efektów projektów realizowanych w ramach Programu;
- f) ocenę postępu realizacji zobowiązań SWP w zakresie Programu, wynikających ze SRWP;
- g) wnioski dotyczące istotnych problemów zidentyfikowanych w trakcie realizacji Programu;
- h) rekomendacje w zakresie planowanych działań.

Raporty z realizacji Programu będą sprawozdaniami sporządzanymi raz w roku, za które odpowiedzialny będzie Kierownik RPS⁵. Raporty będą przekazywane Koordynatorowi Strategii nie później niż przed końcem I połowy bieżącego roku, za rok poprzedni. Oprócz informacji obejmujących miniony rok, powinny odnosić się również do danych z poprzednich raportów tak, aby możliwa była ocena postępów Programu od początku jego realizacji.

Ważną rolę w procesie wdrażania Programu będą odgrywały badania ewaluacyjne, których wyniki, wraz z ewentualnymi rekomendacjami, będą przedstawione w raportach z ewaluacji Programu. Będą one dotyczyć w szczególności sprawności systemu wdrażania Programu, wpływu jego realizacji na rozwój regionu i osiągnięcie celów SRWP.

Raporty z realizacji Programu oraz raporty ewaluacyjne Programu będą przyjmowane zgodnie z trybem określonym w *Szczegółowej koncepcji działania PSME*.

Analizy, opracowania, badania (w tym ewaluacyjne) oraz inne przedsięwzięcia wspierające monitorowanie i ocenę realizacji Programu, będą zgłaszane do planów działań PSME, ściśle powiązanych z budżetem województwa pomorskiego, a w przypadku działań wieloletnich – również z Wieloletnią Prognozą Finansową.

W związku z finansowaniem Programu skorelowanym z funduszami UE w latach 2014–2020, w monitorowanie i ewaluację Programu oprócz departamentów wiodących i współpracujących, zaangażowane będą również departamenty właściwe ds. programowania i wdrażania programów operacyjnych współfinansowanych w ramach Polityki Spójności i innych polityk UE na lata 2014–2020, a także departamenty właściwe ds. finansów i organizacji.

⁵ Na podstawie Zarządzenia Marszałka Województwa Pomorskiego Nr 47/12 z dnia 6 grudnia 2012 r.

IV. ZAŁĄCZNIKI

ZAŁĄCZNIK 1. CHARAKTERYSTYKA PRZEDSIĘWZIĘĆ STRATEGICZNYCH

Tytuł	Kształtowanie sieci ponadgimnazjalnych szkół zawodowych uwzględniającej potrzeby subregionalnych i regionalnego rynków pracy
Jednostka odpowiedzialna za realizację	Departament Edukacji i Sportu UMWP
Cel	Podniesienie jakości szkolnictwa zawodowego poprzez ukształtowanie sieci ponadgimnazjalnych szkół zawodowych odpowiadających lokalnym i regionalnym potrzebom.
Zakres	<p>Zakres przedsięwzięcia obejmie ustalenie i stworzenie, na bazie istniejącej infrastruktury edukacyjnej i współpracy z pracodawcami, sieci ponadgimnazjalnych szkół zawodowych, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none">– dostosowanie kierunków kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym szkolnictwa zawodowego, uwzględniających branże o największym potencjale rozwoju subregionów i regionu,– wyposażenie/wyposażenie ponadgimnazjalnych szkół zawodowych – we współpracy z pracodawcami – w pomoce dydaktyczne pracowni kształcenia praktycznego, adekwatne do wyposażenia zakładów pracy,– modernizację i rozbudowę infrastruktury (w uzasadnionych przypadkach),– wypracowanie formuły uruchamiania oferty kształcenia ustawicznego, odpowiadającej bieżącym potrzebom pracodawców,– utworzenie ośrodków egzaminacyjnych umożliwiających w szczególności potwierdzanie efektów uczenia się pozaformalnego i nieformalnego. <p>W ramach przedsięwzięcia będą prowadzone komplementarne działania, takie jak.:</p> <ul style="list-style-type: none">– uruchamianie we współpracy z pracodawcami ukierunkowanych programów motywacyjnych dla uczniów, np. atrakcyjne staże w zakładach pracy, indywidualna ścieżka rozwoju, opieka stypendialna,– uruchamianie mechanizmów włączania pracodawców i środowiska akademickiego w proces kształcenia (udział w opracowywaniu programów nauczania, nauczanie, uczniowskie staże i praktyki),– uruchamianie dodatkowych zajęć rozwijających kompetencje kluczowe, w szczególności kompetencje społeczne,– doskonalenie nauczycieli zawodu we współpracy z pracodawcami,– promowanie szkolnictwa zawodowego poprzez kampanie medialne (uzupełniająco).
Okres realizacji	2014–2020

Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia	240 000 000 zł
Główne źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> – budżety jednostek samorządu terytorialnego (subwencja oświatowa na zadania pozaszkolne) – środki unijne w dyspozycji SWP – środki unijne zarządzane na poziomie krajowym – środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych – środki prywatne – środki w dyspozycji właściwych merytorycznie ministerstw

Tytuł	Wypracowanie i pilotażowe wdrożenie standardów wsparcia pracy szkoły
Jednostka odpowiedzialna za realizację	Centrum Edukacji Nauczycieli w Gdańsku
Cel	Podniesienie jakości pracy szkół poprzez kompleksowe wspomaganie rozwoju szkoły, rozumiane jako ścisłe zespolenie systemu wsparcia nauczycieli ze zdiagnozowanymi potrzebami ucznia i szkoły.
Zakres	<p>Zakres przedsięwzięcia obejmuje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowanie modelu bezpośredniego wsparcia szkoły obejmującego, m.in.: <ul style="list-style-type: none"> – pomoc szkole w diagnozowaniu potrzeb rozwojowych, – doskonalenie nauczycieli zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami szkoły, – wsparcie nauczycieli we wdrażaniu nowych metod pracy dydaktycznej w ramach sieci współpracy i samokształcenia, – przygotowanie nauczycieli do kształtowania wśród uczniów kompetencji kluczowych, w tym przede wszystkim kompetencji wspierających aktywność zawodową i społeczną, – przygotowanie nauczycieli do promocji wśród uczniów idei kształcenia ustawicznego, – upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wzorców dotyczących m.in. aktywnego uczestnictwa w kulturze, sporcie i rekreacji, postaw obywatelskich, proekologicznych, wpływających na budowanie więzi lokalnych i regionalnych, a także zachowań zdrowego stylu życia, – pomoc w ewaluacji prowadzonych działań służących rozwojowi szkoły, – tworzenie szkół referencyjnych jako miejsc wdrażania innowacji pedagogicznych, prowadzenia szkół ćwiczeń dla studentów, lekcji otwartych, staży i praktyk dla nauczycieli. 2. Pilotażowe wdrożenie wypracowanych rozwiązań we współpracy z wybranymi lokalnymi samorządami.
Okres realizacji	2014–2017
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia	7 500 000 zł

Główne źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> – budżety jednostek samorządu terytorialnego (subwencja oświatowa na zadania pozaszkolne) – środki unijne w dyspozycji SWP – środki unijne zarządzane na poziomie krajowym
-----------------------------------	--

Tytuł	Włączenie wypracowanego w ramach projektu „Zdolni z Pomorza” systemu wspierania uczniów szczególnie uzdolnionych do regionalnej polityki edukacyjnej
Jednostka odpowiedzialna za realizację	Departament Edukacji i Sportu UMWP
Cel	Zapewnienie wszystkim uczniom szczególnie uzdolnionym odpowiedniego wsparcia rozwoju poprzez właściwą diagnozę uzdolnień i adekwatne formy pomocy.
Zakres	<p>Zakres przedsięwzięcia obejmuje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowanie założeń adaptacji modelu pracy z uczniem szczególnie uzdolnionym, przygotowanego w ramach projektu „Zdolni z Pomorza”, do potrzeb nowych grup przedmiotowych. 2. Pilotażowe wdrożenie wypracowanych rozwiązań we współpracy z lokalnymi samorządami, obejmujące organizację lokalnych sieci współpracy i samokształcenia dla rodziców, nauczycieli, pedagogów i psychologów pracujących z uczniami zdolnymi. 3. Włączenie do lokalnych i regionalnej polityk edukacyjnych zaadaptowanego modelu wspierania uczniów uzdolnionych, uwzględniającego następujące elementy: <ol style="list-style-type: none"> 1) regionalny program i partnerstwo na rzecz wspierania uczniów uzdolnionych, 2) sieć centrów nauczania kreatywnego, 3) system diagnozy i rekrutacji uczniów uzdolnionych, 4) formy wspierania ucznia uzdolnionego, m.in. takie jak: <ol style="list-style-type: none"> a) zajęcia pozalekcyjne b) opieka merytoryczna szkół wyższych c) obozy naukowe d) spotkania akademickie e) konkursy 5) rekrutację oraz wspieranie nauczycieli uczniów uzdolnionych, 6) portal edukacyjny wraz z platformą e-learningową.
Okres realizacji	2014–2020
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia	27 100 000 zł
Główne źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> – budżety jednostek samorządu terytorialnego (subwencja oświatowa na zadania pozaszkolne) – środki unijne w dyspozycji SWP – środki unijne zarządzane na poziomie krajowym

Tytuł	Wypracowanie standardów edukacji uczniów z niepełnosprawnościami oraz uczniów z zaburzeniami rozwoju
Jednostka odpowiedzialna za realizację	Departament Edukacji i Sportu UMWP
Cel	Efektywne włączenie uczniów z niepełnosprawnościami oraz uczniów z zaburzeniami rozwoju do powszechnej edukacji poprzez przygotowanie ścieżek edukacyjnych dostosowanych do zróżnicowanych potrzeb i możliwości tych uczniów.
Zakres	Zakres przedsięwzięcia obejmuje: 1. Opracowanie przykładowych ścieżek edukacyjnych dostosowanych do zróżnicowanych potrzeb uczniów z niepełnosprawnościami i uczniów z zaburzeniami rozwoju. 2. Pilotażowe wdrożenie wypracowanych rozwiązań we współpracy z lokalnymi samorządami, obejmujące organizację lokalnych sieci współpracy i samokształcenia dla rodziców, nauczycieli, pedagogów i psychologów pracujących z uczniami z niepełnosprawnościami i uczniami z zaburzeniami rozwoju. 3. Organizacja placówki referencyjnej w zakresie pracy z uczniem niepełnosprawnym jako miejsca wdrażania innowacji dydaktycznych i praktycznego przygotowania nauczycieli do pracy z uczniem z niepełnosprawnościami.
Okres realizacji	2015–2020
Orientacyjna wartość całkowita przedsięwzięcia	24 700 000 zł
Główne źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> – budżety jednostek samorządu terytorialnego (subwencja oświatowa na zadania pozaszkolne) – środki unijne w dyspozycji SWP – środki unijne zarządzane na poziomie krajowym – środki w dyspozycji właściwych merytorycznie ministerstw, w tym PFRON

ZAŁĄCZNIK 2. WNIOSKI Z OCENY EX-ANTE PROGRAMU

1. Podstawowe informacje o Ocenie

Ocena została przeprowadzona zgodnie z art. 15 ust. 6 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r. (Dz.U. z 2009 r., Nr 84 poz. 712 z późn. zm.).

Zamawiającym było Województwo Pomorskie, Wykonawcą – Fundacja Naukowa Instytut Badań Strukturalnych (Lider Konsorcjum) oraz Coffey International Development Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością (Partner Konsorcjum), zaś głównym adresatem – Zarząd Województwa Pomorskiego. Ocena ex-ante była realizowana przez Wykonawcę jednocześnie dla wszystkich 6 regionalnych programów strategicznych.

Przedmiotem Oceny był projekt Programu przyjęty przez Zarząd Województwa Pomorskiego w dniu 28 marca 2013 roku (Uchwała nr 326/234/13).

Prace nad Oceną ex-ante rozpoczęły się 20 maja 2013 r. Uzgodniony z Zamawiającym raport metodologiczny został przekazany przez Wykonawcę 6 czerwca 2013 r. W trakcie Oceny odbyły się m.in. warsztaty dotyczące Programu, w którym udział wzięli przedstawiciele Wykonawcy oraz Zamawiającego. W dniu 16 lipca 2013 r. Wykonawca zaprezentował wnioski i rekomendacje dla Programu na podstawie przeprowadzonej Oceny.

2. Zakres Oceny

Zakres Oceny objął:

- 1) część diagnostyczną;
- 2) część projekcyjną;
- 3) system realizacji, monitorowania i oceny oraz ramy finansowe;
- 4) spójność wewnętrzną Programu;
- 5) relacje zewnętrzne oraz oddziaływanie Programu, w tym realność osiągnięcia zobowiązań Samorządu Województwa Pomorskiego;
- 6) proces konsultacji społecznych;
- 7) relacje z pozostałymi regionalnymi programami strategicznymi, w tym ich spójność i komplementarność.

3. Kluczowe wnioski i rekomendacje dla Programu wynikające z Oceny

Poniżej przedstawiono najważniejsze wnioski i rekomendacje ewaluatorów wobec Programu.

Wnioski:

- w diagnozie obszernie przedstawiono problematykę wchodzącą w zakres Programu, jednak opisy poszczególnych zjawisk nie są zrównoważone i nie zawsze oczywiste są wnioski wynikające z diagnozy;
- analizę SWOT cechuje stosunkowo wysoki poziom spójności z diagnozą i spójne zastosowanie metodologii SWOT;
- wśród wskazanych w Programie wyzwań nie uwzględniono wszystkich kluczowych efektów określonych w SRWP;
- zawarta w Programie logika interwencji odpowiada zapisom SRWP;
- dostrzeżono potrzebę integracji usług kierowanych do osób bezrobotnych oraz osób biernych zawodowo i wykluczonych społecznie;
- zaprezentowana w Programie koncepcja zwiększenia kapitału społecznego jest spójna i logiczna;

- przewidziane w ramach edukacji działania uwzględniają maksymalizację osiągniętych rezultatów;
- zdefiniowane wskaźniki monitorowania w ograniczonym zakresie pozwalają na pomiar interwencji;
- zaproponowany system zarządzania Programem prezentuje generalnie logiczną i jasną strukturę.

Rekomendacje:

- wskazano dokonanie przeglądu diagnozy pod względem poprawności metodologicznej, spójności logicznej i ukierunkowania strategicznego;
- zaproponowano uporządkowanie punktów w analizie SWOT zgodnie z logiką diagnozy i celów szczegółowych;
- zaproponowano przereformowanie wyzwań pod kątem większej ich koncentracji na zmianie społecznej, która powinna zajść dzięki interwencji;
- w obszarze dotyczącym zatrudnienia rekomendowano bardziej wyraźne opisanie zakresu interwencji dedykowanej osobom bezrobotnym oraz osobom biernym zawodowo;
- w obszarze dotyczącym kapitału społecznego wskazano na konieczność stymulowania aktywności społecznej przy wykorzystaniu różnych instrumentów i obszarów aktywności;
- wskazano potrzebę modyfikacji wskaźników monitorowania.

4. Kierunki zmian w Programie jako efekt procesu Oceny

Poniżej – w formie syntetycznej – przedstawiono najważniejsze kierunki zmian w Programie wynikające z rekomendacji przedstawionych przez Wykonawcę Oceny:

- w diagnozie zrównoważono opisy poszczególnych wątków, usunięto wątki nie mające związku z interwencją, a także przereformowano informacje w celu zachowania większej spójności wnioskowania i silniejszego powiązania z pozostałymi elementami dokumentu;
- ograniczono zapisy w analizie SWOT, skupiając się na najistotniejszych czynnikach, a także uporządkowano punkty zgodnie z logiką interwencji;
- przereformowano wyzwania pod kątem ich bardziej strategicznego ukierunkowania i zapewnienia większej spójności z oczekiwanymi efektami określonymi w SRWP;
- skoncentrowano zakres interwencji w obszarze dotyczącym zatrudnienia, wyraźniej akcentując proponowane typy przedsięwzięć dla osób bezrobotnych oraz dla osób biernych zawodowo i wykluczonych społecznie;
- w obszarze dotyczącym kapitału społecznego skoncentrowano zakres interwencji przy jednoczesnym jej ukierunkowaniu na maksymalizację zaangażowania społeczności lokalnej, rozbudzanie potrzeb uczestnictwa oraz tworzenie warunków przyjaznych aktywności;
- zredefiniowano ponownie wskaźniki: rozdzielono na wskaźniki produktu i rezultatu, określono wartości docelowe i źródła danych do pomiaru.

ZAŁĄCZNIK 3. SŁOWNIK KLUCZOWYCH POJĘĆ

instytucje edukacyjne	instytucje objęte <i>Ustawą o systemie oświaty</i> oraz szkoły wyższe
instytucje rynku pracy	instytucje realizujące zadania określone w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy: <ul style="list-style-type: none"> – publiczne służby zatrudnienia – Ochotnicze Hufce Pracy – agencje zatrudnienia – instytucje szkoleniowe – instytucje dialogu społecznego – instytucje partnerstwa lokalnego
kompetencje kluczowe	połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji, potrzebne do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia (porozumiewanie się w języku ojczystym, porozumiewanie się w językach obcych, kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne, kompetencje informatyczne, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie, inicjatywność i przedsiębiorczość, świadomość i ekspresja kulturalna)
miejski obszar funkcjonalny	zwarty układ przestrzenny składający się z miasta (miast) oraz funkcjonalnie powiązanych z nim terenów (gmin otaczających), charakteryzujący się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju.
Obszar Metropolitalny Trójmiasta	typ obszaru funkcjonalnego obejmującego miasta rdzeniowe (Gdańsk, Gdynię i Sopot) oraz powiązane z nimi funkcjonalnie bezpośrednio otoczenie, który został określony w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego jako obszar aglomeracji Trójmiasta
obszary o najsłabszych wynikach egzaminów zewnętrznych na wszystkich etapach edukacji	obszary zdefiniowane jako charakteryzujące niekorzystnymi wskaźnikami w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> – wyników sprawdzianu 6-klasistów i/lub; – wyników egzaminu gimnazjalnego w częściach humanistycznej i matematyczno-przyrodniczej; Do delimitacji przyjęto założenie, że kwalifikują się tu gminy, w których co najmniej 2-krotnie w ciągu 3 ostatnich lat odnotowano wyniki poniżej 90% średniej krajowej
obszary o niskim poziomie aktywności gospodarczej	obszary zdefiniowane jako charakteryzujące się niekorzystnym wskaźnikiem w zakresie liczby podmiotów gospodarczych w gminie na 1000 mieszkańców. Do delimitacji przyjęto założenie, że są to gminy, w których w ostatnim dostępnym roku zanotowane zostały wartości poniżej 75% średniej dla województwa
obszary o odsetku dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym poniżej średniej wojewódzkiej	obszary zdefiniowane jako charakteryzujące się niekorzystnymi wskaźnikami w zakresie odsetka dzieci w wieku przedszkolnym, objętych wychowaniem przedszkolnym; <p>Do delimitacji przyjęto założenie, że kwalifikują się gminy</p>

	o wartościach poniżej średniej wojewódzkiej dla ostatniego dostępnego roku
obszary o wysokiej stopie bezrobocia	obszary zdefiniowane jako charakteryzujące się niekorzystnym wskaźnikiem w zakresie stopy bezrobocia rejestrowanego. Do delimitacji przyjęto założenie, że do powiatów tych należą te, w których w ostatnim dostępnym roku zanotowane zostały wartości powyżej stopy bezrobocia dla województwa
obszary ponadprzeciętnego wykluczenia społecznego	obszary zdefiniowane jako charakteryzujące się niekorzystnymi wskaźnikami w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> – dochodów własnych gmin na 1 mieszkańca; – odsetka bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym; – odsetka gospodarstw domowych objętych pomocą społeczną. Do delimitacji przyjęto założenie, że do gmin tych należą takie, w których w ostatnim dostępnym roku wartości wskaźnika pierwszego zanotowane zostały poniżej 75% średniej dla województwa, zaś dla dwóch pozostałych – powyżej 125% średniej województwa
obszary wiejskie	tereny położone poza granicami administracyjnymi miast – obszary gmin wiejskich oraz część wiejska (leżąca poza miastem) gminy miejsko-wiejskiej
outplacement	działania ukierunkowane na pomoc przedsiębiorstwu w przeprowadzeniu redukcji personelu w jak najmniej konfliktowy sposób, w tym złożony program doradczo-szkoleniowy przeznaczony dla zwalnianych pracowników
Pomorski System Ewaluacji i Monitoringu	narzędzie skupiające wiedzę o regionie poprzez integrowanie i koordynowanie działań monitoringowych i ewaluacyjnych, prowadzonych przez SWP oraz poprzez współpracę z wieloma organizacjami i instytucjami zaangażowanymi w rozwój województwa
Pomorski Fundusz Pożyczkowy Sp. z o.o.	spółka samorządowa "non profit", której celem jest wspieranie mikro, małych i średnich przedsiębiorców poprzez ułatwianie im dostępu do finansowania dłużnego, w drodze udzielania pożyczek na cele związane z podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej, a także wspieranie wszelkich przedsięwzięć i inicjatyw służących rozwojowi przedsiębiorczości, w tym również z dziedziny ekonomii społecznej oraz inicjatyw w zakresie pożytku publicznego realizowanych przez organizacje pozarządowe
przedsięwzięcia strategiczne	imiennie wpisane do Programu projekty, grupy projektów lub mini-programy, które w istotny sposób przyczyniają się do realizacji celów Programu, angażując przy tym znaczne zasoby finansowe lub instytucjonalne czy organizacyjne
publiczne służby zatrudnienia	organy zatrudnienia wraz z powiatowymi i wojewódzkimi urzędami pracy, urzędem obsługującym ministra właściwego do spraw pracy oraz urzędami wojewódzkimi, realizującymi zadania określone ustawą
szkoła	szkoły i placówki oświatowe działające zgodnie z zapisami <i>Ustawy o systemie oświaty</i>
zdegradowane obszary	obszary zdefiniowane jako charakteryzujące się niekorzystnymi

<p>miejskie</p>	<p>wskaźnikami – co najmniej trzema z poniższych – w odniesieniu do średniej wojewódzkiej dla miast:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia (liczony liczbą osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej na 1000 mieszkańców), – wysoka stopa długotrwałego bezrobocia (liczona udziałem długotrwałe bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym), – wysoki poziom przestępczości i wykroczeń (liczony liczbą przestępstw na 1000 mieszkańców), – niski wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej (liczony liczbą zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 1000 mieszkańców), – porównywalnie niski poziom wartości zasobu mieszkaniowego (liczony udziałem budynków bez wodociągu w stosunku do ogólnej liczby budynków oraz liczbą budynków wzniesionych przed rokiem 1989 w stosunku do ogólnej liczby budynków) <p>W przypadku miast powyżej 20 tys. mieszkańców, powyższe kryteria muszą być odniesione do dzielnicy/osiedla/zespołu mieszkaniowego, zaś w miastach poniżej 20 tys. mieszkańców mogą być odniesione do miasta w jego granicach administracyjnych</p>
<p>zobowiązanie SWP</p>	<p>deklaracja Samorządu Województwa Pomorskiego w zakresie realizacji działań prowadzących do osiągnięcia kluczowych celów określonych w Strategii Województwa Pomorskiego 2020. Zobowiązania zostały określone w opisach poszczególnych celów operacyjnych</p>